

Bendrija „LEMTIS“

2008 metų ekspedicijos medžiaga

JAKUTIJOS SRITIS

Ekspedicijoje dalyvavo GINTAUTAS ALEKNA

Ekspediciją rėmė

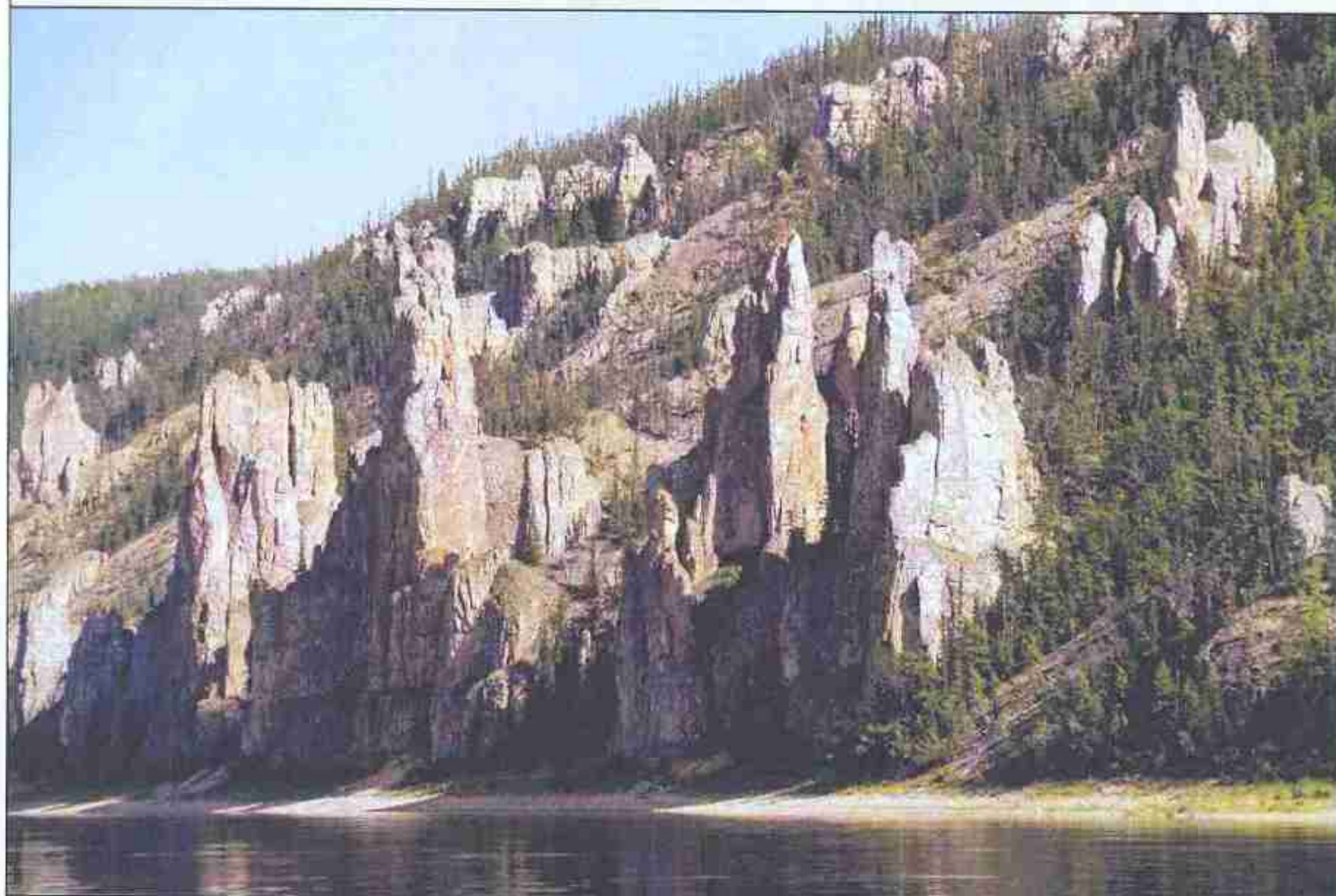

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTŪROS MINISTERIJA

TURINYS

JAKUTSKAS	4 psl.
LENSKAS	8 psl.
SALDYKIOLIS	12 psl.
NIUJA	15 psl.
TURUKTA	17 psl.
ČAPAJEVAS	22 psl.
OLIOKMINSKAS	29 psl.
ZAREČNYJ (Gorodskoj učasok)	35 psl.
VASILJEVKA	38 psl.
POKROVSKAS	44 psl.
TIKSIS	52 psl.
TIT ARAI	56 psl.
STOLBAI (Mogilny)	72 psl.
TROFIMOVSKAS	74 psl.
BYKOVAS	81 psl.
MUOSTACHAS	89 psl.
IŠVADOS	94 psl.

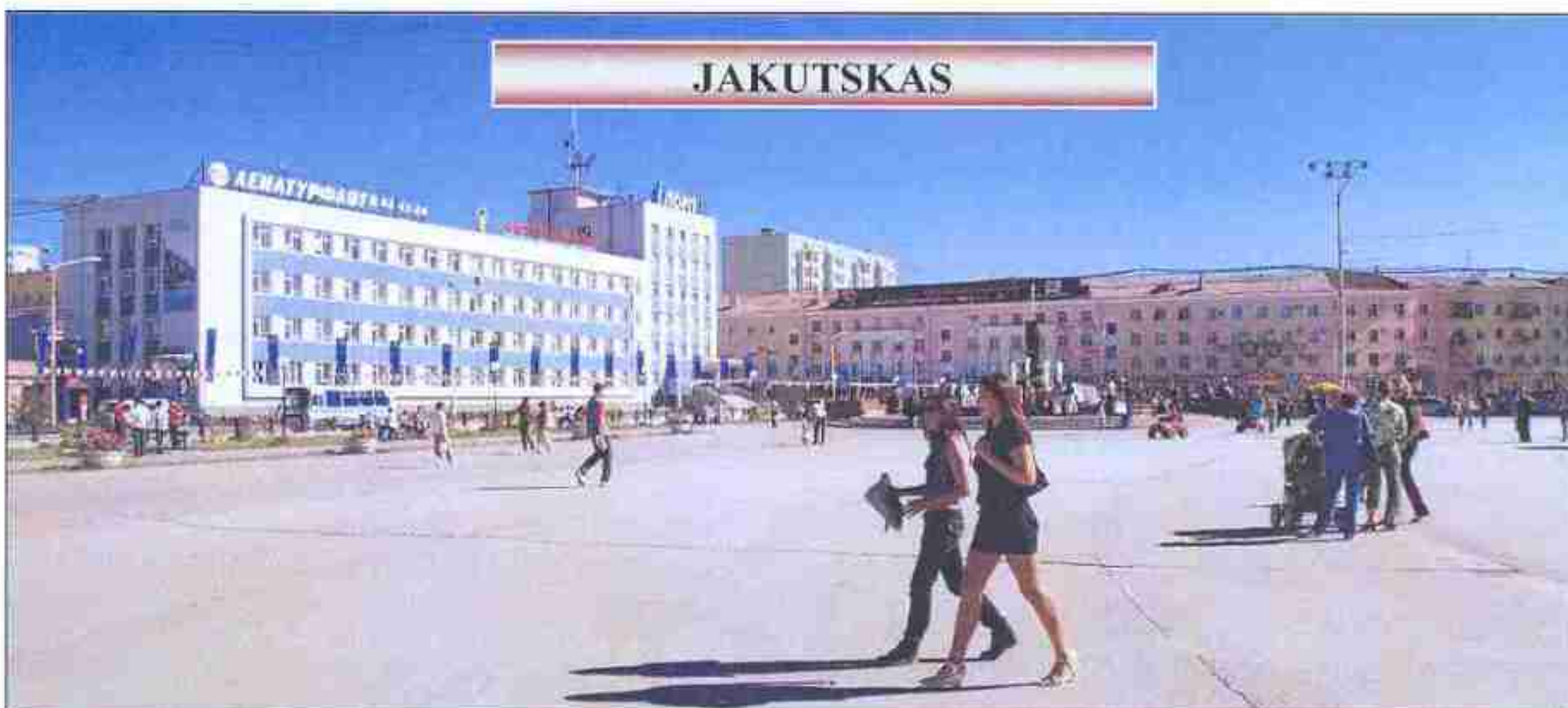

Aplankytų vietovių pietų Jakutijoje schema

JAKUTSKAS

Tai Sibiro karinis, administracinis ir prekybinis centras, esantis Lenos upės kairiajame krante. Jau nuo XVII amžiaus buvo viena iš svarbesnių tremties vietų Rusijoje. Čia buvo tremiami sukilimų dalyviai, sentikiai, dekabristai, bolševikai. Buvo caro ištremtų ir lietuvių: už knygų platinimą, už dalyvavimą 1863 metų sukilime. Po antrojo pasaulinio karo gyveno apie 2000 lietuvių, daugiausiai nelegaliai grįžusių iš atokių šiaurės rajonų.

Dabar Jakutskas labai pilkas, dulkėmis padengtas miestas. Čia beveik nėra šaligatvių, kiemai labai duobėti ir pilni šiukšlių. Net pagrindinės miesto aikštės padengtos dulkių sluoksniu. Medinių senų namų beveik neliko. Jų vietoje chaotiškai kyla įvairiausių konstrukcijų statiniai. Statant nesilaikoma net vienedų atstumų nuo gatvės krašto. Pastatai iš stiklo ir marmuro lyg ir gražūs, bet miesto nepuošia, nes susidaro kažkokio chaoso įvaizdis.

Seni blokiniai gyvenamieji namai yra pastatyti ant polių, kadangi 2-2,5 metrų gylyje yra amžinas įšalas.

Yra naujai pastatytas medinių, senovinio tipo, namų kvartalas, kuriame veikia įvairios parduotuvės ir restoranai. Mieste gana daug muselių ir uodų, nes Lenos protaka vasaros metu tampa pelkia, kurioje ir veisiasi šie vabzdžiai.

Giminių iš Radviliškio prašymu susitikau su Saulena Kuznecova (Garliauskaitė) Simo, gim. 1939 m. Šakių mieste. Ištrėmė 1941 m. į Altajaus kraštą, Bijską. Išvežė visą šeimą: tėvus ir tris seseris. Bijske motina pagimdė brolių Rimą (Garliauską), o tėvą atskyrė ir išvežė nežinoma kryptimi. 1942 metais atvežė į Lensko raj. Saltykiolio kaimą. Ji buvo maža mergaitė, bet prisimena, kad lietuviai kirto mišką, jį plukdė, sunkiai gyveno barakuose ir badavo. Po kurio laiko mama pradėjo dirbti kasininke „liespromchoze“. Dabar Saulena gyvena:

г. Якутск, ул. Бестужева-Марлинского д. 7/3, кв. 21
Тел.: 213102, моб. 7 924 3601450

1954-56 visi jų šeimos nariai persikėlė gyventi į Jakutską, o 1961 metais seserys išvažiavo gyventi į Lietuvą. Jos sesuo Laima gyvena Radviliškyje.

Pagrindinis mano tikslas Jakutijoje buvo aplankyti Lenos deltoje esančius kapus ir apžiūrėti ten pastatytus paminklus, tačiau niekaip nepavyko gauti leidimo vykti į pasienio zoną, nes FST sužinoję, kad aš iš Lietuvos net nepriėmė pokalbiui. Suprasdamas, kad bus vilkinamas leidimo išdavimas aš bandžiau jį gauti Tiksyje, bet nors ir buvo susitarta su pareigūnais Tiksyje, tačiau atskiru nurodymu „iš viršaus“ buvau gražintas į Jakutską. Aš nutariau negaišti laiko ir kuo greičiau skristi į Lenską, nes tame rajone, miškuose buvo ištremti mūsų tautiečiai. Atėjus į aerouostą ir praėjus specialią kontrolę mano pasu kažkodėl susidomėjo milicijos pareigūnas. Atseit neteisingas paso Nr. biliete, nors aerouosto tarnybos kelis kartus tikrinosios šio fakto nepastebėjo. Pareigūnas įsivedė mano paso Nr. į „delninuką“ ir viskas tapo gerai. Aš visvien apsidžiaugiau, kad tiek nedaug reikėjo FST. Bet nuotykiškai tą dieną dar nesibaigė. Mums belaukiant išskridimo salėje, per garsiakalbius pasigirdo pranešimas, kad aerouostas baigia darbą ir visi privalo išeiti į lauką. Žmonės, aišku, nereagavo, bet tuoj atėjo milicijos pareigūnai ir mus pradėjo varyti į aikštę, esančią prie aerouosto. Aš bandžiau klausti, kas atsitiko, tačiau aerouosto darbuotoja atsakė jog nevarytų mūsų lauk, jeigu nebūtų priežasties. Paslaptis keleivių tarpe greitai išaiškėjo. Mat pas-tate buvo kažkas palikęs dvi kartonines dėžutes. Tuoj pradėjo važiuoti specialios tarnybos: tai gaisrinės, milicijos papildomos pajėgos, kariškiai su šunimis ir t.t. Buvo uždarytas miesto transporto judėjimas per aerouosto aikštę. Rusai moka žaisti karą. Po kokio pusvalandinio patikrinimo visi išsivažinėjo, o mus pradėjo leisti į pastatą. Dabar reikėjo praeiti visus patikrinimus iš naujo...

LENSKAS

Lenskas yra už 840 km į vakarus nuo Jakutsko. Pasiiekti galima tik lėktuvu. Veikia mobilus ryšys. Gyvena mieste apie 25000 gyventojų, o rajone – apie 45000. Yra net dvi administracijos: rajono ir miesto. Tai buvęs Muchtujus. Miestui pakeistas pavadinimas 1963 metais. Miestas pastatytas ant Lenos kairiojo kranto. Tai stambus upinis uostas per kurį gabenami kroviniai deimantų kasykloms. Tarybiniais metais buvo miško pramonės ūkio centras. Miško kirtimo punktai buvo nutolę iki 100 km nuo Lensko pagal Lenos upę. Į šio ūkio skyrius ir buvo atgabenta vokiečių ir suomių. Į Lenską ir miško kirtimo punktus 1942 m buvo atvežta iš Altajaus daug lietuvių gyventojų: lietuvių ir žydų. Radau mieste gyvenančius tris lietuvius tremtinius.

Aldona Dovženko (Meškauskaitė) Leono, gimusi 1928 m. spalio 3 d. Skuodo rajone, antruoje Kuluose. Išvežė 1949 m. kovo 25 d. tėvus ir keturis vaikus. Iš pradžių atvežė į Krasnojarsko kraštą, Sajansko raj. Nagornaja kaimą, o brolis pateko į Irkutsko sritį, Bdaibo rajoną, Vasiljevskio gyvenvietę. Kai šeimai leido gyventi kartu, visi ir susirinko Vasiljevske. Aldona ištekojo už ukrainiečio ir su vyru buvo išvažiavusi gyventi į Ukrainą, bet vertėsi sunkiai, todėl geresnio gyvenimo ieškoti atvažiavo į Jakutiją, į Lenską, mat tada mokėjo šiaurinius priedus. Taip ir liko Lenskė visam gyvenimui. Aldonos tėvas yra palaidotas Vasiljevske (aš savo archyve radau jo kapo nuotrauką „Meškauskas“).

Aldonos buto adresas: Якутская обл., г. Ленск, ул. Победы д.1 кв. 30 Tel. 42284

Antanina Magdejeva (Marčiulionytė) Prano, gimusi 1933 m. Prienų raj. Pašventupio kaime. Išvežė 1949 m. kovo mėn. dviese su seserimi, nes visa likusi šeima buvo pasislėpusi. Jų taip ir neišvežė. Antanina pateko į Irkutsko sritį, Žigalovo rajoną, Nižniaja Sloboda kaimą. 1972 m. jie atvažiavo pas vyro seserį į Lenską taip ir gyvena iki šiol.

Antaninos buto adresas:

Якутская обл., г. Ленск, ул. Победы д.1 кв. 48 Tel. 42968

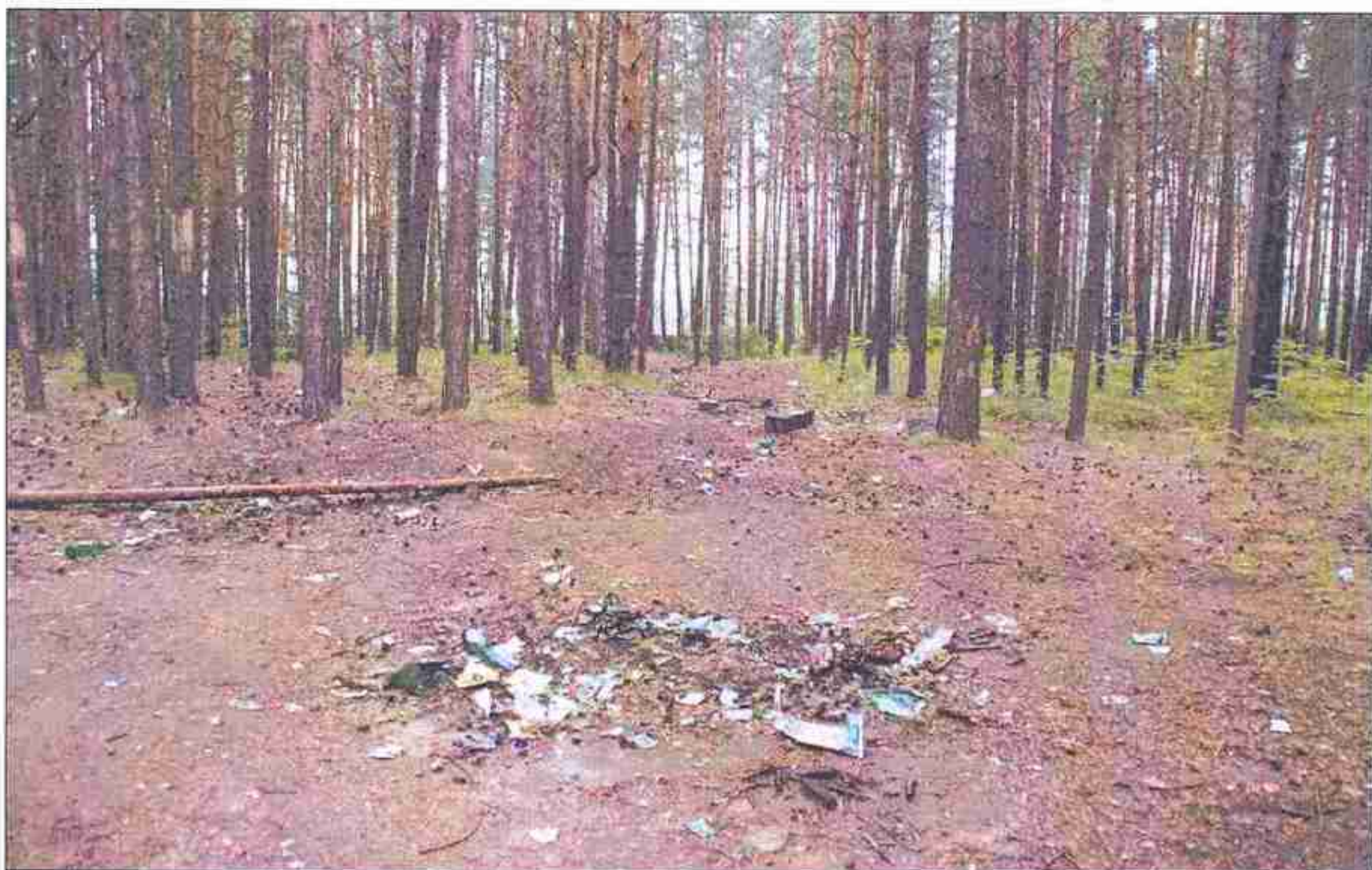
Juozas Garbukas, Kazio, gimęs 1929 m. Vilkaviškyje. 1941 metais vežė tik vieną tėvą, bet šeima nenorėjo išsiskirti ir motina prašė, kad būtų paimta kartu su vyru. Juozas ir dabar prisimena, kad milicininkas, kuris leido visiems važiuoti, liepė imti kuo daugiau maisto ir daiktų. Visą šeimą atvežė į Altajaus kraštą, Bijsko rajoną, Togulo kaimą. Altajuje buvo neilgai. 1942 metų rugpjūčio mėn. Juos ištrėmė į Jakutijos sritį, Lensko rajoną, Čapajevio kaimą. Juozas gerai prisimena, kaip badavo ir sunkiai dirbo karo metais. Daug žmonių nusilpo ir mirė.

Juozo adresas: Aldonos buto adresas:

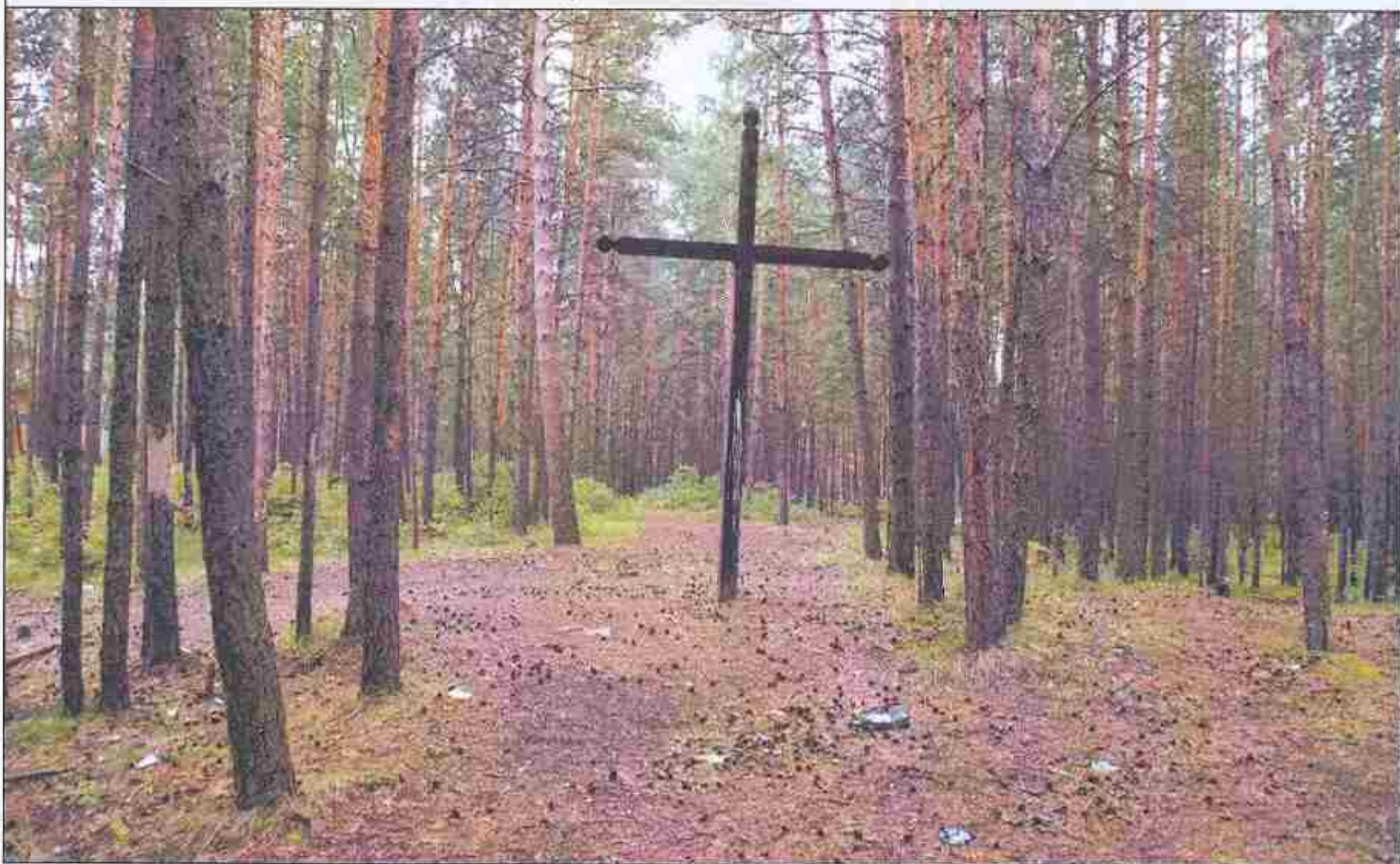
Якутская обл., г. Ленск, ул. Портовская 22
Tel. 46516

Daugiau lietuvių, gyvenančių Lenskė, niekas nežinojo.

Lensko mieste yra kelios kapinės. Daugelio iš jų jau niekas ir nežino, nes yra paversta „žaliomis zonomis“ arba pastatytas miestas. Panašaus likimo susilaukė ir tos kapinaitės, kuriose yra palaidoti mūsų tautiečiai. Laimei, kad čia išliko 1989 –90 metais statytas bendras kryžius, kuris ir byloja apie esamas toje vietoje kapinaites. Šiaip jokių žymių nematyti. Kai žinai, tai gali pastebėti vos įžiūrimus kauburėlius, kurie padengti šiukšlėmis, butelių duženomis ir kitomis miesto visuomenės atliekomis. Dabar ši teritorija - tai miesto parkas. Viena pagyvenusi muziejaus darbuotoja sakė, kad anksčiau čia buvo ir tvorelės ir kryželiai, bet laikui bėgant buvo suniokota. Labai gerai, kad čia dar pakankamai tvirtai stovi didelis medinis katalikiškas kryžius...

Lensko miesto administracijos vadovo pavaduotojas labai malonus žmogus, bet po trumpo prisistatymo ir planų aptarimo jis suskubo perspėti, kad aš kuo greičiau prisiregistruočiau jų pasų stale. Kitą dieną, lydimas kultūros skyriaus vedėjos, iš pat ryto nuėjau registruotis. Tarpduryje kabojo užrašas, kad nedirba, bet vedėja įėjo pro kabančią grandinę ir išėjo nešina blanku, primenančiu mūsų fin. deklaracijų blankus. Tai buvo „Уведомление о прибытии иностранного гражданина...“. Aš per 19 metų praleistų ekspedicijose nebuvau matęs tokio registracijos varianto, todėl pats nuėjau pas preigūnę ir bandžiau pasakyti, kad man tikriausiai pildyti nereikia, čia kažkoks nesusipratimas. Tačiau ji, kaip ir būdinga Rusijos VRS pareigūnėms, piktu ir įsakmiu tonu, pasakė, kad pas juos „tokia tvarka“ ir kitaip nebus. Užpildžius man šį blanką reikėjo eiti į viešbutį ir ten užpildyti kitą blanko dalį, kaip priimančiai gyventi pusei. Čia buvo dar įdomiau. Viešbučio darbuotoja, pirmą kartą matydama blanką, nežinojo ką daryti, todėl puolė skambinti savo viršininkei. Viršininkė taip pat matyt nežinojo kaip elgtis, todėl po ilgų diskusijų jos nutarė: manę išvaryti iš viešbučio, nes atseit sekančiai parai visos vietos užsakytos, o kadangi aš pas juos gyvenau tik vieną naktį, tai nieko ir nepildys. Štai taip... Laimei pasaulyje yra ir labai gerų žmonių. Mane paėmė vieno iš kaimų administracijos vadovas, jaunas labai geras jakutas, aš su juo ir išvažiavau iš Lensko. Jis man davė mašiną ir vairuotoją, kuris mane nuvežė į Saldykiolį. Tos pačios dienos vakare mane perdavė Niujos kaimo administracijos vadovei, kuri parsivežusi į Niują mane ten ir apgyvendino.

SALDYKIOLIS

Tai buvęs Lensko miško pramonės skyrius. Jis yra apie 45 kilometrus į rytų pusę nuo rajono centro, kairiajame Lenos upės krante. 1942 m. atitremta apie 15 žmonių iš (trys lietuvių ir viena žydų šeimos) iš Altajaus krašto. 1944 m. buvo atkelta dar apie 20 žmonių iš kito miško pramonės skyriaus – Turuktos.

Buvo nedidelė gyvenvietė kurioje gyveno rusai ir jakutai, buvo atitremtų vokiečių ir suomių. Kaime buvo septynmetė mokykla, parduotuvė, valgykla, ambulatorija, pirtis, klubas, kontora, keliolika lūšnelių ir keli barakai. Dar buvo nemažos arklidės, lentpjūvė, mechaninės dirbtuvės.

Visi tremtiniai kirtu mišką, gabeno prie upės, rišo sielius ir plukdė Lenos upe į Tikso uostą. Dabar kaimo vietoje tik pastatų griuvėsiai, nes kaimas sunykęs. Vasaros metu keliose geresnėse išlikusiose trobose gyvena keli žmonės, bet greitai ir tų neliks.

Šalia kaimo, toliau nuo upės yra kapinės, kuriose iš tolo matosi didelis, pririštas prie medžio, lietuviškas kryžius ant kurio yra lentelė su užrašu. Vietinis gyventojas parodė dar vieną kapą su mažu katalikišku kryželiu ir nuotrauka ant jo. Sakė, kad tai lietuvės kapas. O didysis buvo pastatytas 1989 metais čia buvusių tremtinių. Kryžius buvo aptvertas tvorele, bet gaisro metu kryžius nudegė, todėl jį ir pririšo prie medžio (atvažiavę iš Lietuvos). Apdegusi tvorelė taip pat išliko.

NIUJA

Tai buvusi miško kirtėjų gyvenvietė už 80 km į rytus nuo Lensko, netoli Lenos ir Niujos upių santakos. Pradėjus kirsti mišką, buvo pradėta statyti ir ši gyvenvietė šalia buvusio Niujos kaimo. Po kurio laiko gyvenvietė ir kaimas susiliejo. Čia 1946 m. iš Turuktos kaimo buvo atkelta apie 30 lietuvių. Buvo atvežtų vokiečių iš Kolpino kaimo, buvusio ties Sankt Peterburgu. Ties Jakutų kaimeliu Natora (už 7 km) buo didelė aikštelė medienos sandėliavimui ir ruošimui plukdyti, kurioje dirbo tremtiniai. Dabar Niujoje gyvena 1545 žmonės.

Vietiniai gyventojai pasakojo, kad lietuviai visi išvažiavo į Lietuvą tik viena Viktorija Kraft, Prano buvo likusi. Ji mirė 2007 metais ir yra palaidota Niujos kapinėse.

TURUKTA

Nuo Niujos iki Turuktos plaukiant upe yra 18 km. Sausumos keliu galima pravažiuoti tik tada, kai yra Niujos upėje nusekes vanduo, nes nėra tilto. Turuktoje gyvena 192 žmonės.

1942 m. į šį kaimą buvo atvežta apie 100 žmonių, 1941 m. ištremtų iš Lietuvos. Tai buvo daugiausiai inteligentai iš mokytojų, gydytojų, valdininkų šeimų. Jie buvo ištremti nuo Marijampolės, Ukmergės, Vilkaviškio, Šakių, Šiaulių, Rokiškio, Kauno ir Kėdainių. Tarp jų buvo Lietuvos tarybos ir Seimo narys Jonas Jakimavičius, kuris 1945 metais Turuktoje mirė.

Tai buvo nedidelis kaimelis taigoje ant aukšto Lenos kranto, su keliolika lūšnelių ir keliais barakais. Lietuvos tremtinių šeimos, kuriose buvo daug darbingų žmonių, gyveno barakuose, miško kirtimo aikštelėse, kurios buvo už 15-25 km. nuo Turuktos. Ten jie kirtė medžius, pjovė rąstus, vežė prie upės ir plukdė. Karo pabaigoje dalį lietuvių perkėlė į Saldykiolį ir Niują, o 1957 m. pradėjo grįžti į Lietuvą.

Kaime kalbėjau su Balajeva Galina Vasiljevna, gimusia 1923 metais. Ji gerai prisimena lietuvius. Lietuviai buvo labai darbštūs, draugiški, laikėsi savo tautinių tradicijų, šventė lietuviškas religines šventes. Karo metais visi dirbo vadovaudamiesi lozungu: "Všio dlia fronta, všio dlia pobedy". Miško kirtavietės būdavo už 15 – 20 km. nuo Lenos upės. Dirbantieji gaudavo 800 g. duonos, tarnautojai - 600 g., o vaikai - tik 300 g.

Kapinės yra miškelyje, maždaug už vieno km nuo upės, gana aukštoje vietoje, todėl net didžiausių potvynių metu neapsemiamos. Maždaug viduryje kapinių yra palaidoti mūsų tautiečiai. Čia 1990 metais Vilniaus tremtiniai buvo atvykę ir pastatė gal kokių 7 m. kryžių, kuris jau kelis kartus buvo nupuvęs ir nuvirtęs. Prieš man atvažiuojant Niujos administracijos vadovė Starkovskaja Tatjana paskambino savo specialistei Žūrovai Tamarai Evgenyvnai, gyvenančiai Turuktoje ir paprašė organizuoti kryžiaus atstatymą, nes jis buvo nuvirtęs. Todėl kai mes atvykome kapinės jau stovėjo atstatytas kryžius. Ant kryžiaus yra lentelė su čia palaidotų pavardėmis. Bendras kryžius aptvertas tvorele.

Šalia aiškiai matosi keli kapeliai.

1. Tik nedidelis kauburėlis, apdėtas akmenimis.

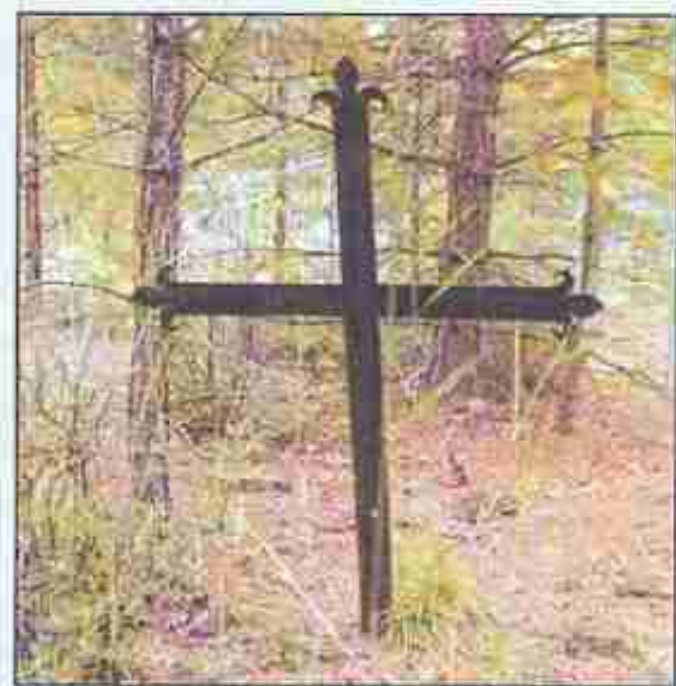
2. Akmenimis apdėtas kauburėlis, o ant jo mažas apdegęs kryželis su lentele.

3. Akmenimis apdėtas kauburėlis ant kurio guli nedidelis medinis kryžius.

4. Akmenimis apdėtas kauburėlis ir mažas metalinis kryželis.

Šalia yra ir daugiau kauburėlių ir įdubų be jokių atpažinimo ženklų.
Šiose kapinaitėse turėtų būti palaidota apie 15 tautiečių.

ČAPAJEVAS

Gyvenvietė priklausė Oliokminsko miško pramonės ūkiui. 1942 m. į Žedajaus kaimą, buvusį už 7 km nuo Čepajevo, buvo atitremta apie 80 vokiečių, apie 60 suomių ir 57 lietuviai iš Altajaus krašto, kuriuos iš Lietuvos ištremė 1941 m. Žedajus tuo metu buvo nedidelis kaimelis, nuskurdęs kolūkis, ant Lenos kranto.

Tremtiniai buvo apgyvendinti pas vietinius gyventojus. Greitai jie pradėjo statyti naujus barakus už 7 km į rytus kur vėliau visi ir persikėlė. Taip ir buvo įkurtas Čapajevas, o Žedajus ilgainiui sunyko. Tremtiniai kirta mišką, kirtavietės būdavo už 5-10 km, į kurias eidavo pėsti. Pjovė rąstus, gabeno prie upės, rišo sielius ir plukdė upe. Šiuos darbus dirbo stipresnieji vyrai ir moterys, o silpnesnieji ruošė malkas. Po kelerių metų iš kitų miško ruošos punktų dar buvo atkeltos kelios šeimos. Lietuviai šiek tiek prasigyveno. Statė savo namukus, rovė kelmus ir augino daržus, laikė gyvulius.

1944 m. apie 25 žmonės buvo perkelti į Nižnij Žedajų esantį už ~15 km į rytus. Ten iš pradžių gyveno barakuose, vėliau pasistatė namukus. Gyvenvietėje pastatė kepyklą, valgyklą, pirtį. 1956 metais tremtiniams buvo leista išvažiuoti, bet daug kam buvo nurodyta gyventi tik Jakutijoje. Žedajaus ir Nižnyj Žedajaus jau nebėra. Šių kaimų vietoje galima rasti tik pastatų likučių ir kokių nors rakandų. Žedajuje yra išlikusios kapinaitės, bet lietuvių palaidotų jose nėra.

1966 m. buvo labai didelis potvynis, po kurio gyventojai pradėjo keltis tolyn nuo upės, į aukštesnę vietą. O 2001 metų potvynio metu buvo nuplauti visi likę namai ant Lenos kranto. Todėl dabar kaimas yra už gero puskilometrio nuo upės. Kaimą užstoja medžiai ir krūmai, todėl jo nuo upės visiškai nematyti.

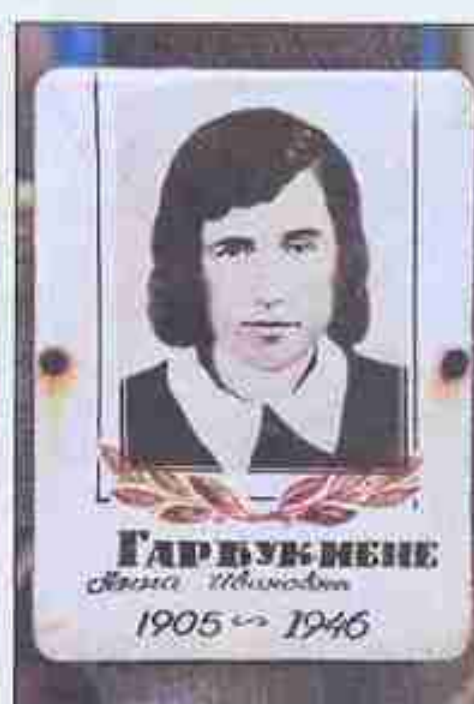
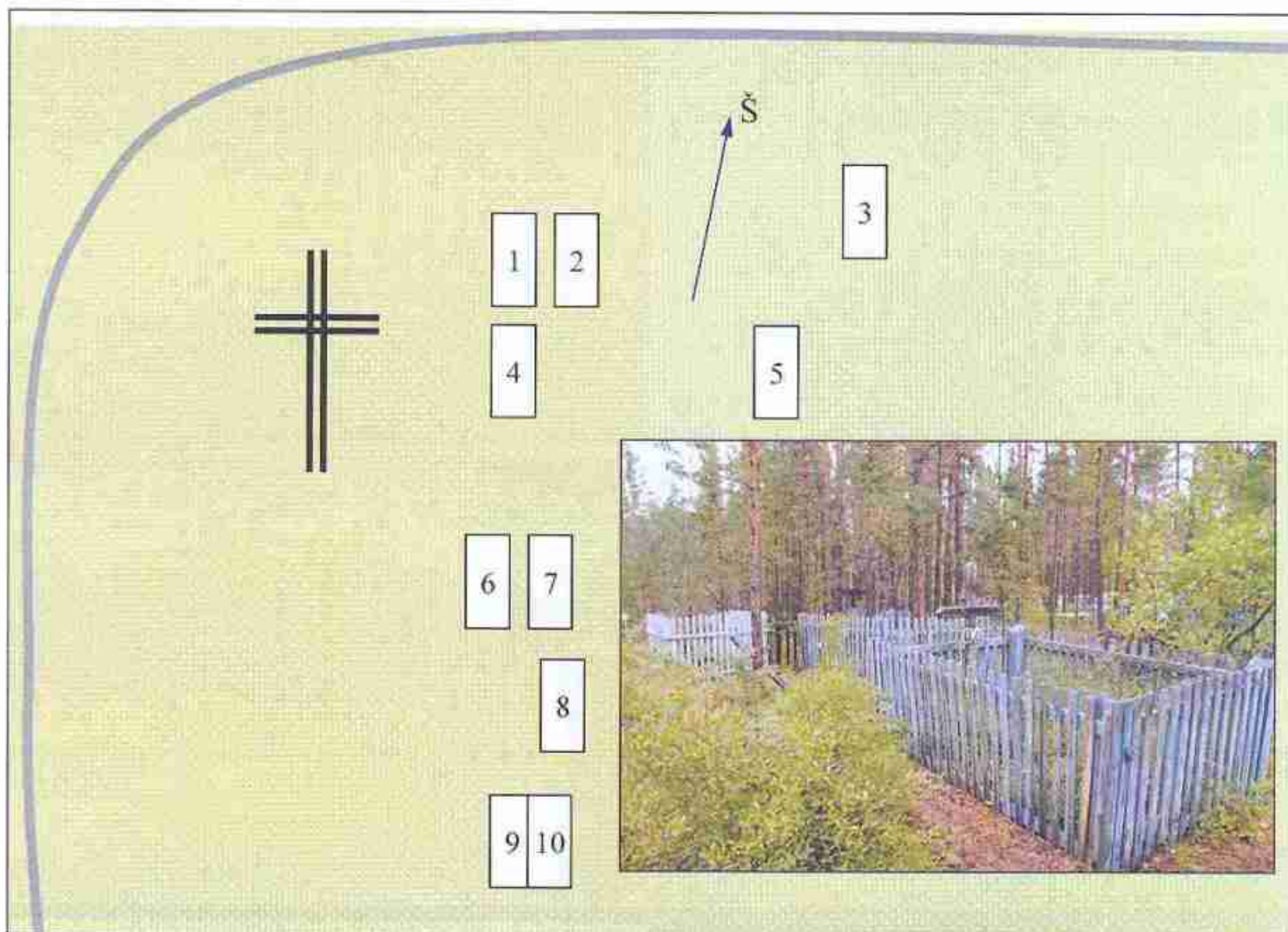

Kadangi kapai buvo ant kalnelio ir tolokai nuo upės tai jų potvyniai nepalietė. 1990 m. buvęs tremtinys Juozas Ulinskas Čapajevio kapinėse pastatė maumedinį atminimo kryžių, kurį atvykęs 2008 metais radau nuvirtusį. Juozo Ulinsko pastatytą, o dabar nuvirtusį kryžių mes su dviem kaimo vyrais atstatėme. Dalis lietuviškų kapelių yra išlikusi ir kai kurie su užrašais. Kapinės apaugusios dideliais medžiais.

1,2. Melsvai dažyta tvorelė. Didžiulis kauburys, papuoštas dirbtinėmis gėlėmis. Vienas katalikiškas kryžius su lentele, o kitas – medinė piramidė ant kurios nerūdijančio plieno lentelė su užrašu.

3. Žalsvai nudažyta medinė tvorelė ir kauburėlis. Yra rudai dažytas nedidelis kryželis su lentele.

4. Medinė tvorelė ir nežymus kauburėlis. Nedidelis katalikiškas kryželis su lentele. Dalis teksto neįskaitoma.

5. Metalinė tvorėlė ir betoninis antkapis su įbetonuota lentele.

6. Melsvai dažyta tvorėlė ir kauburėlis. Jau auga kelios pušelės.

7. Medinė apsamanojusi sena tvorėlė ir vos matomas kauburėlis. Samanose guli sutrešęs medinis kryželis.

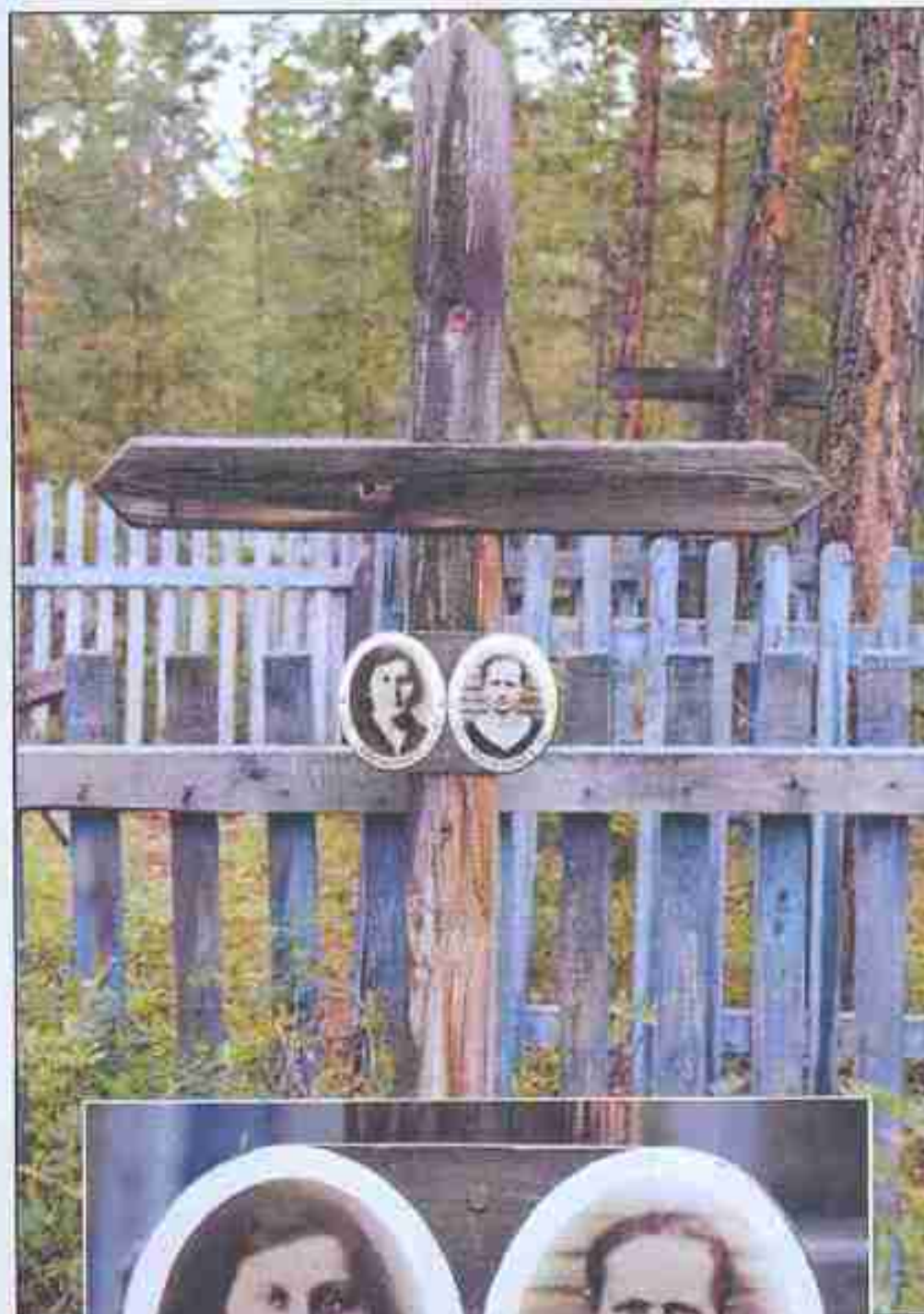

8. Melsvai dažyta tvorelė.
Nelabai seniai pastatytas katalikiškas kryžius su lentele.
Prie tvorelės atremtas kitas, rudai dažytas, kryželis.

9,10. Melsvai dažyta tvorelė. Platus kauburėlis, apaugęs žolėmis. Katalikiškas kryželis su lentele, ant kurios yra dvi nuotraukos su čia palaidotų pavardėmis.

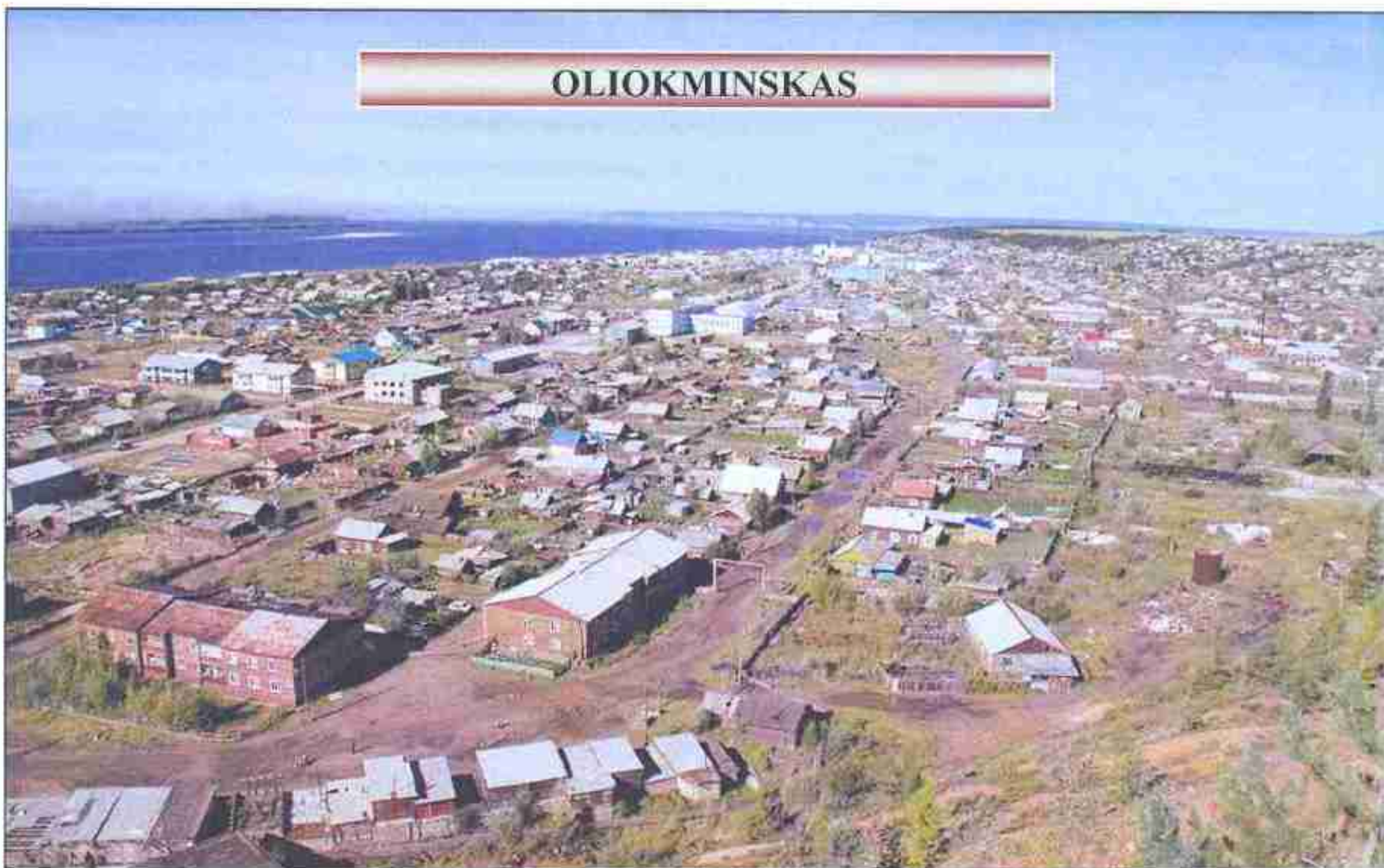

Kapinės iš visų pusių aptvertos nauja tvora

OLIOKMINSKAS

Tai miestas, rajono centras, esantis Jakutijos pietuose, kairiajame Lenos krante. Čia į Leną įteka Oliokmos upė. Miestas pradėjo kurtis dar 1635 metais. Dar caro laikais buvo kalinimo ir tremties vieta. Tarybiniais metais Oliokminsko apylinkėse veikė daug koncentracijos stovyklų, buvo kalinių persiuntimo punktas. Kaliniai tiesė geležinkelį, kirtė mišką. Po antrojo pasaulinio karo buvo ir lietuvių kalinių. 1942 m. į Oliokminsko miško kirtimo punktus buvo atvežta daug lietuvių iš Altajaus krašto.

Iš Jakutsko į Oliokminską yra virš 600 km., kuriuos įveikti galima tik oro arba vandens transportu, nes kelių visai nėra. Lėktuvai neskrenda esant blogam orui ir kelias dienas po lietaus, nes nusileidimo juosta kaip ir kituose rajonų centruose, yra gruntinė, todėl laukiama kol bus sausa. Lenos upe kas antrą dieną plaukia „Meteoras“, bet ir jis turi kliūčių, o ypač rugpjūčio mėnesį, kai rytais būna rūkai. Laivai neturi radarų sistemų, todėl esant blogam matomumui plaukti tiesiog pavojinga. Būna taip, kad keleiviai susėda į „Meteorą“ 5 val ryto ir laukia iki kokios 10 val., kol išsisklaidys rūkai. Galėtų keleivių nevarginti ir iškart numatyti išplaukimą apie tą laiką, bet Rusijoje apie žmones niekada negalvojama.

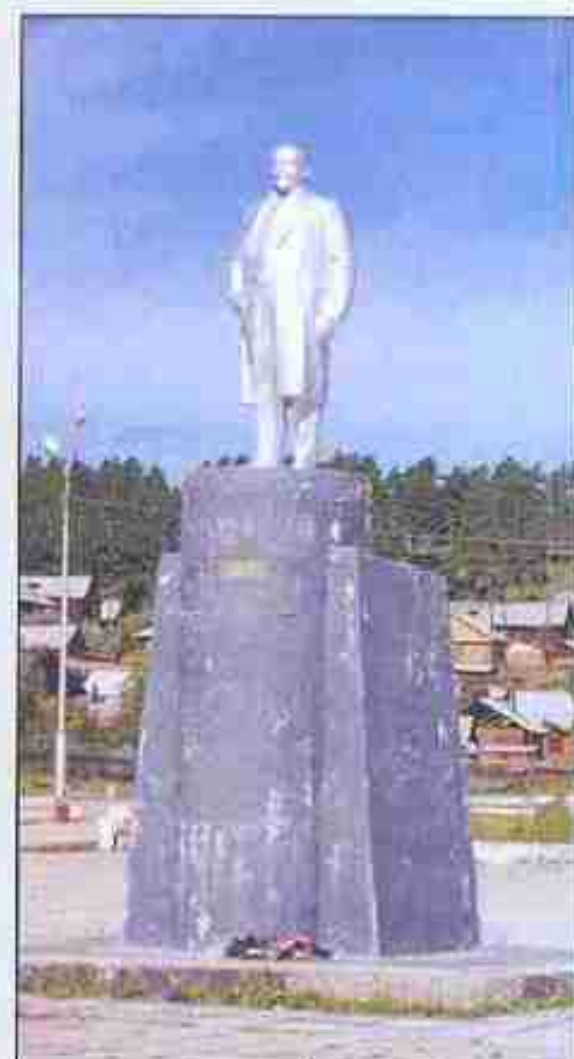

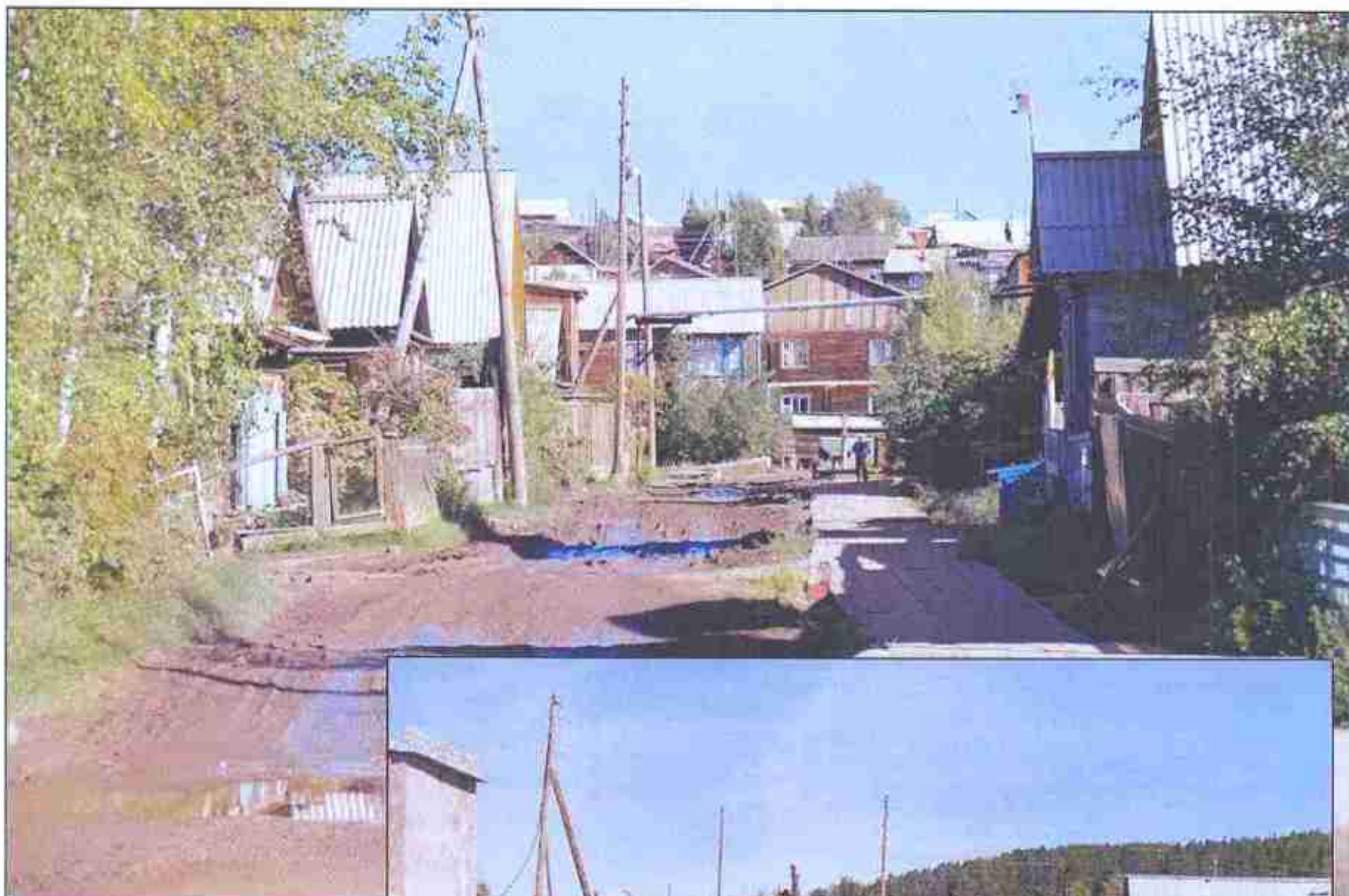

Elektros energija į miestą elektros linijomis netiekama, todėl 14000 gyventojų elektra tiekama iš pastoviai dirbančios galingos dyzelinės.

Tik centrinė gatvė yra šiek tiek asfaltuota, o kitos duobėtos ir labai purvinos.

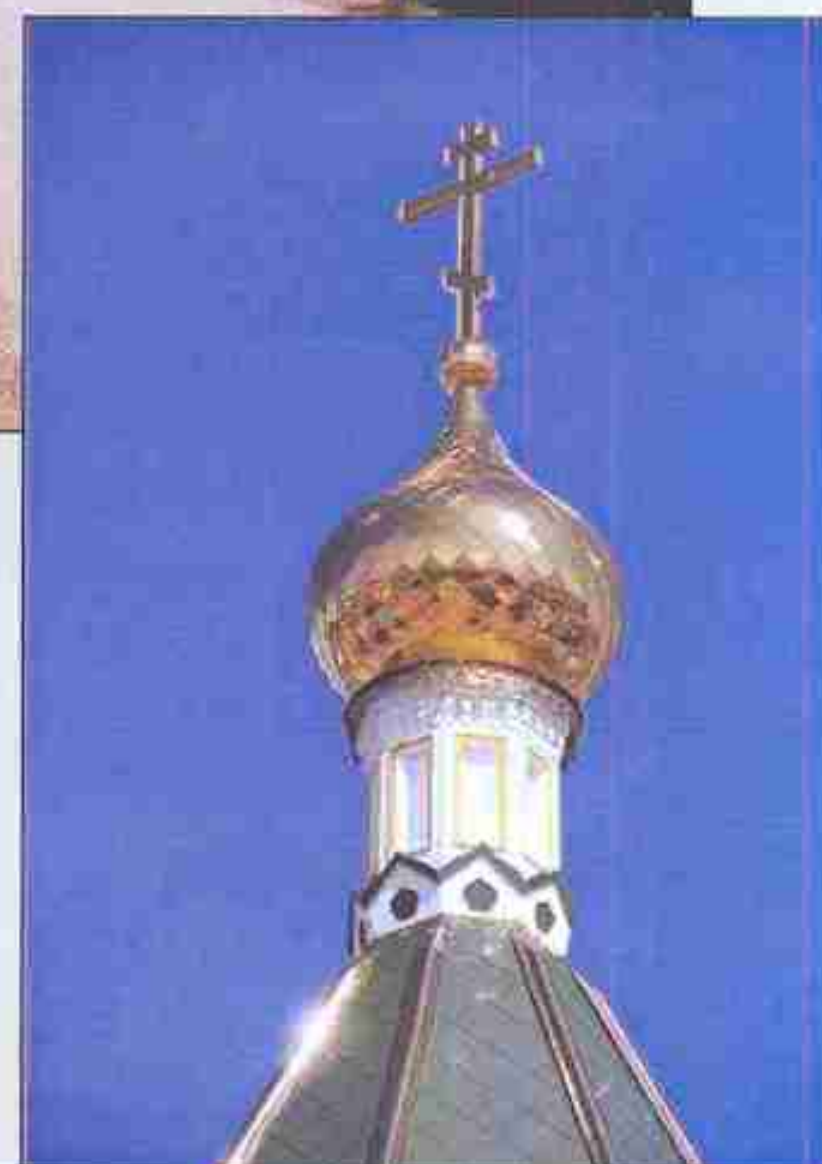
Daug kur laisvi plotai, paversti šiukšlynais ir perkasti kiemai, mat remontuojamos šiluminės trasos. Mieste labai daug senų sukrypusių, kai kur net paramstytų gyvenamųjų namų.

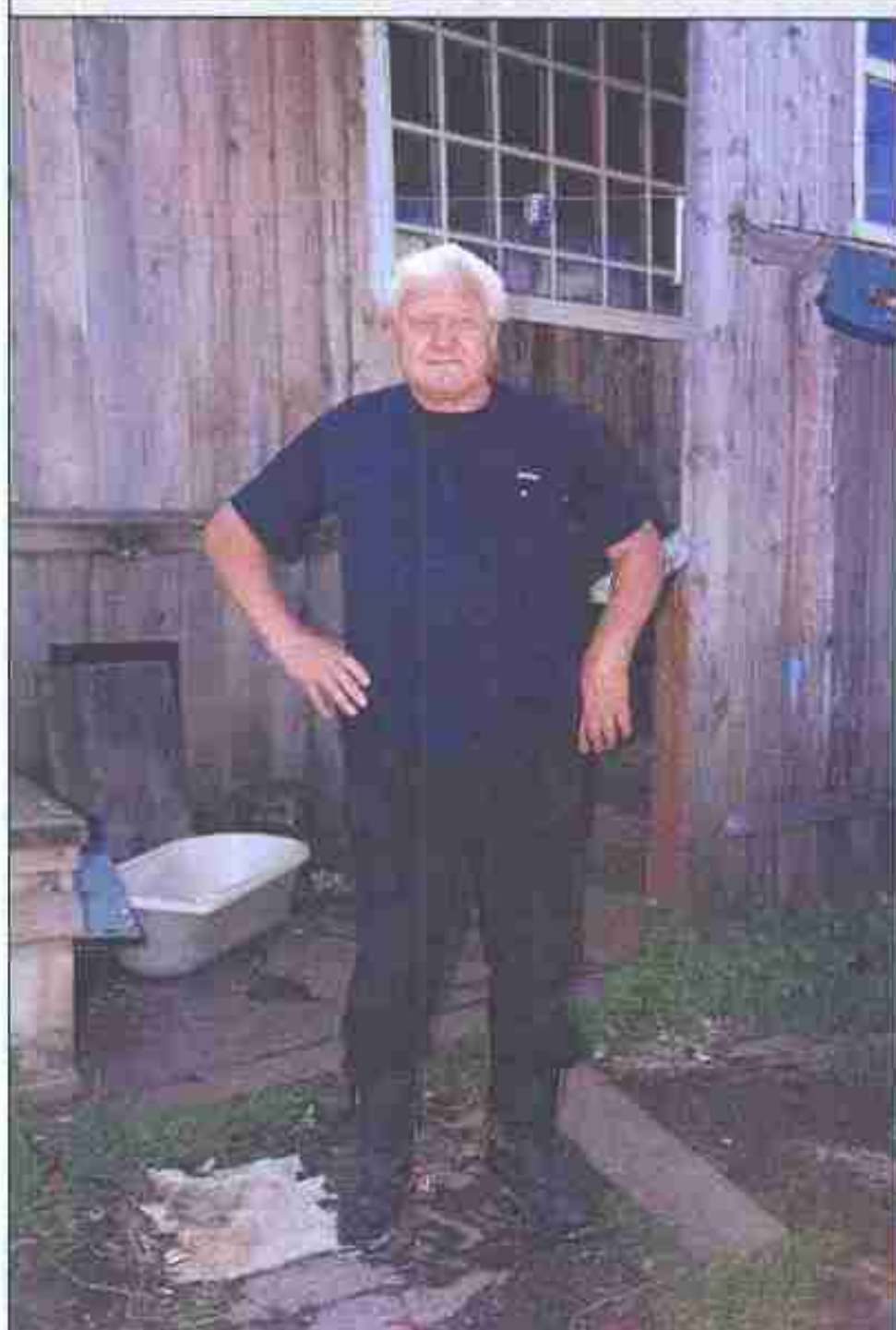
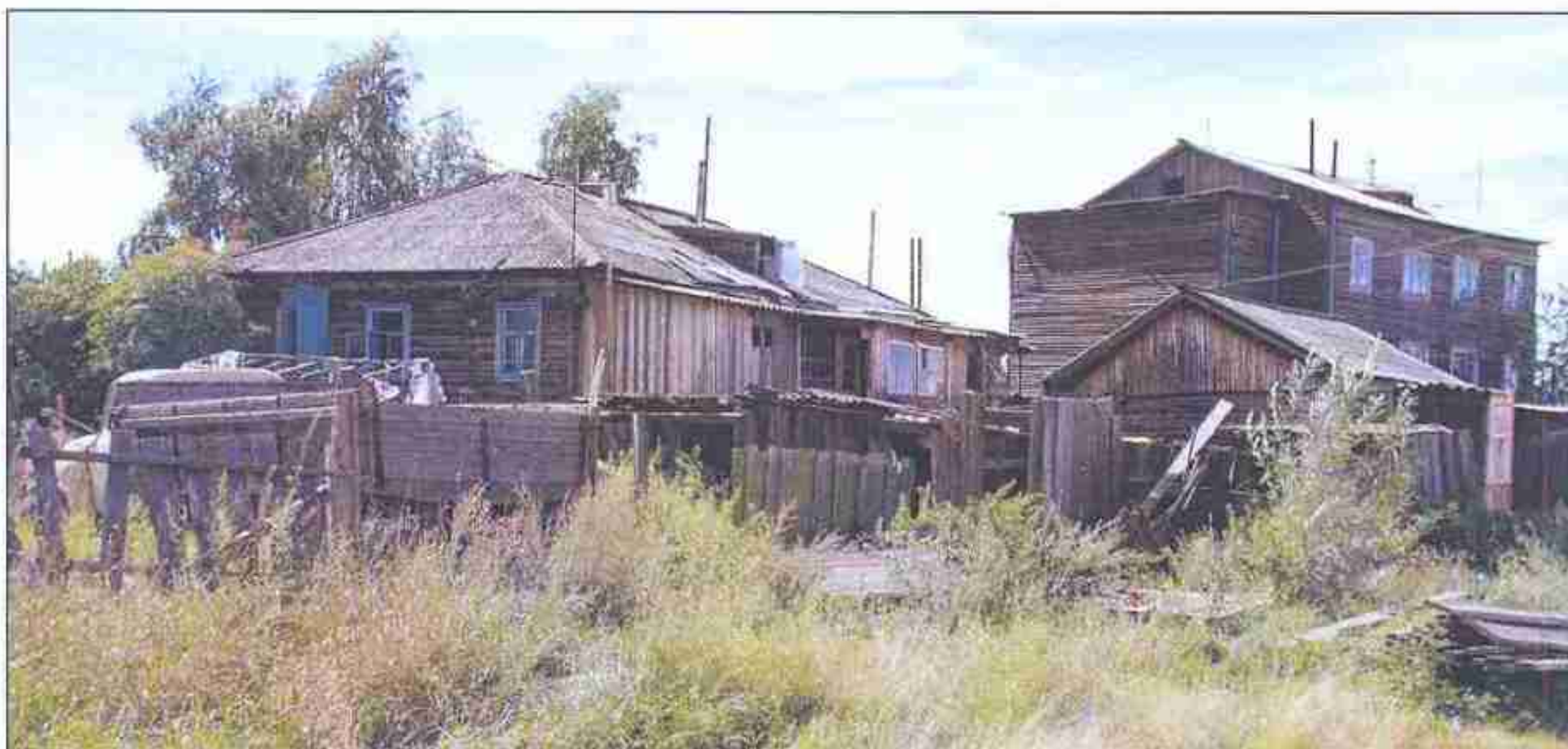

Bet permainų yra ir čia. Statomos parduotuvės, gyvenami namai arba kapitaliai remontuojami. Net buvusi nenaudojama ir apgriauta cerkvė prieš 3 metus buvo baigta restauruoti ir atidaryta. Dabar – pats gražiausias statinys Oliokminske.

Oliokminske radau gyvenantį tik vieną lietuvį, bet ir jis ne tremtinys, o savo noru patekęs į šias nuošalias vietas. Tai Vaclovas Norvaišas, Petro gimęs 1935 metais, Panevėžio rajone, Nausėdyje. Jis 1954 metais išėjo į kariuomenę, pateko tarnauti Baltarusijoje, paskui nuiminėjo derlių Ukrainoje, kur į svečius atvažiavo iš Jakutijos vienas ukrainietis. Jis ir įkalbijo Vaclovą važiuoti į Jakutiją, į Oliokminską. Čia jis ir atvažiavo 1958 metais dirbti vairuotoju.

Lietuviai tremtiniai gyveno kitoje Lenos upės pusėje – Zarečnyj gyvenvietėje. Tremtiniai dar vadindavo Gorodskoj Ūčastok.

ZAREČNYJ (Gorodskoj)

Pats kaimas gana apleistas. Nors vietovė ir smėlėta, tačiau yra nemažai purvinų duobių. Kaimas apmiręs – pirmadienio rytą sunku rasti žmogų triūsiantį ar einantį gatve. Su Oliokminsku kaimą jungia tik keltas, kuris darbo dienomis kursuoja 3 kartus, o savaitgaliais – 1, 2 kartus.

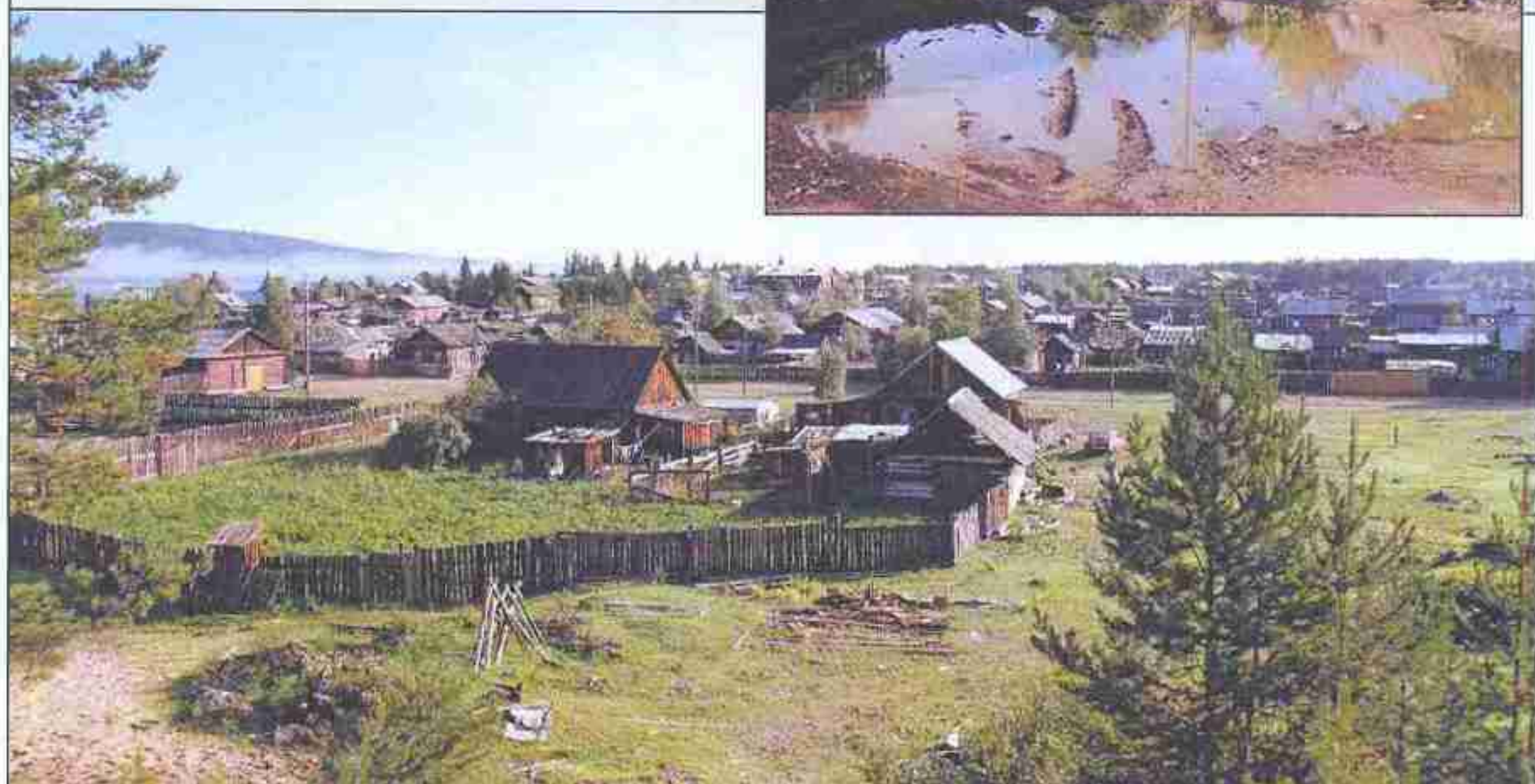

Aplankiau šios gyvenvietės kapines, kurios yra vakarinėje kaimo pusėje. Nei vieno lietuviško kapo nepavyko rasti. Senojoje kapinių dalyje yra vienas kitas katalikiškas kryželis, keletas bevardžių kauburelių.

Kadangi čia dirbo ir gyveno daug lietuvių tai turėtų būti ir palaidotų, bet nuo ketvirtojo praėjusio amžiaus dešimtmečio tikriausiai neišliko. Gal užlaidojo kitus, nes mažai vietos senojoje dalyje – iš visų pusių statokas kalvos šlaitas. Naujos kapinės yra ant kalvos viršūnės.

Išplaukiant iš Oliokminsko pirmiausiai laipino keleivius, kurie turėjo nusipirkę bilietus, bet bilietą užtekdamo parodyti sulenktą rankoje, t.y. jo viršelį, ir gali eiti. Tokiu būdu galima parodyti ir seną bilietą. Žinoma kontrolierė periodiškai praleisdavo ir pažįstamus bei draugus, bet labiausiai nustebino ir papiktino ciniškas milicijos pareigūno elgesys. Ateidamas į darbą jis atsivedė kažkokią draugę, kurią įsodino į „Meteorą“ ir tik tada pradėjo, kartu su kontroliere, leisti kitus keleivius.

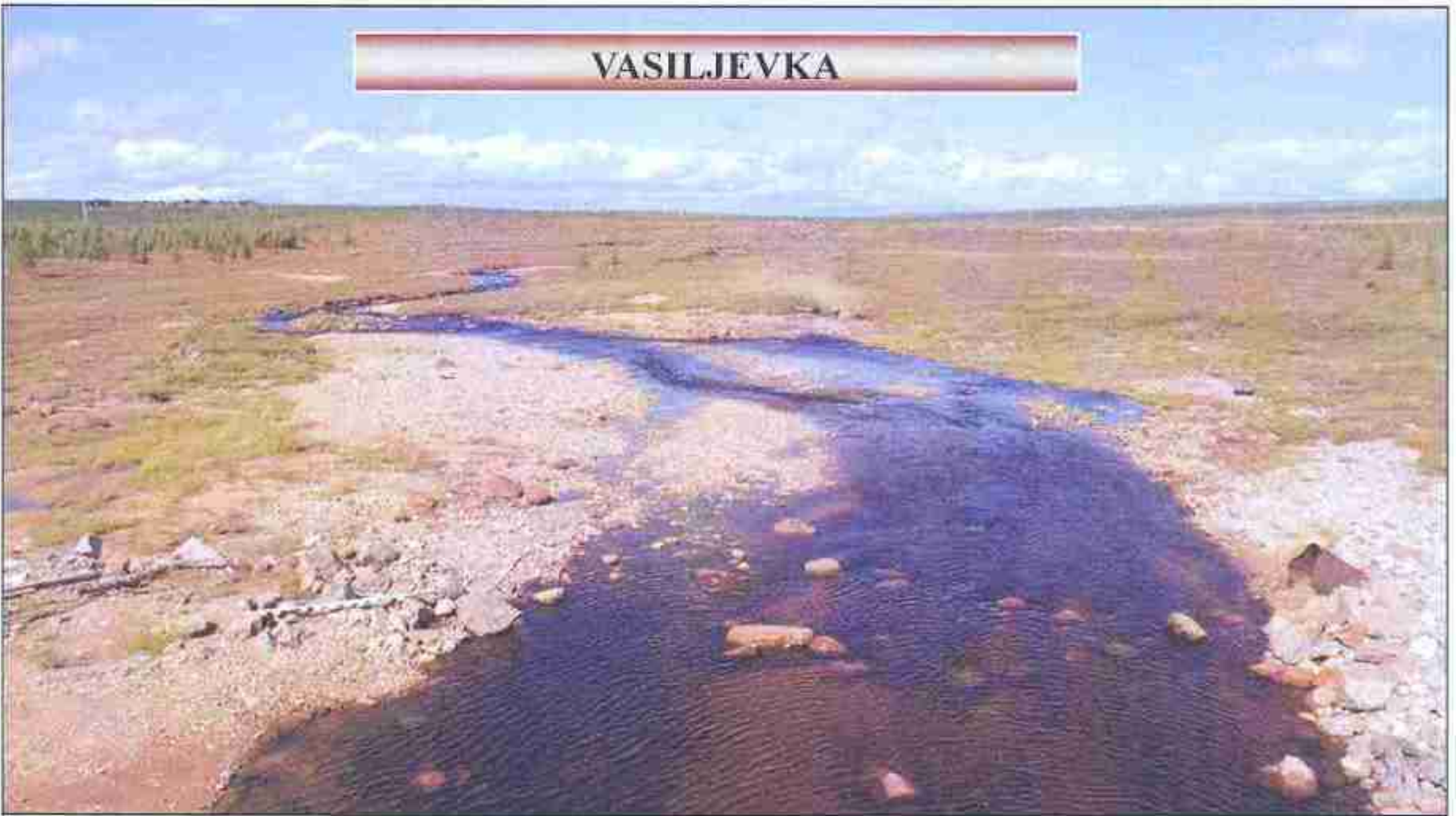

Pakeliui esančiuose kaimuose „Meteoras“ priplaukti prie kranto negali, nes nėra įrengtų prieplaukų, tai vietinius gyventojus paima arba paleidžia viduryje Lenos. Čia priplaukia motorinės valtys ir paima keleivius arba juos atveža. Tokie keleiviai ir valtininkai turi po keletą valandų budėti prie upės, nes dėl rūko ar kitų kliūčių „Meteoras“ gali labai smarkiai vėluoti. Pamatę atplaukiantį laivą jie sėda į valtį ir plaukia į upės vidurį, o upė šiose vietose jau gana plati – siekia iki 2-3 km. Jeigu į kaimą atplaukia keleiviai, tai jie jau turi būti susitarę (susiskambinę) su valtininku, kad juos paimtų iš „Meteorą“.

VASILJEVKA

Į Aldaną ar Neriungrę žmonės stengiasi važiuoti maršrutiniais taksi automobiliais, nors kelias labai bjaurus. Tai duobėtas, nuklotas dideliais akmenimis žvyrkelis. Į šiuos miestus skrenda ir lėktuvai, tačiau bilietai yra labai brangūs, todėl žmonės ir vargsta. Aš taip pat užsisakiau tokį automobilį, kuris mane paėmė viešbutyje, o paskui gal kokias dvi valandas važinėjo po Jakutską ir rinko keleivius. Tiesa, kai grįžta iš Aldano ar kitų vietų maršrutiniai mikroautobusai jie taip pat išvežioja keleivius pagal jų gyvenamas vietas. Tai labai patogiu, tik bėda ta, kad paskutiniams keleiviams tenka gaišti laiką ir ilgokai važinėti po miestą.

Aldanas yra už 520 km į pietus nuo Jakutsko. Miestas pradėjo kurtis 1923 metais, kai šiose apylinkėse pradėjo eksploatuoti aukso, žėručio, vėliau urano kasyklas. Kaip ir kitose tokiose vietose buvo panaudotas pigus kalinių darbas. Aldano rajone buvo įkurtos kelios koncentracijos stovyklos, kuriose po antro pasaulinio karo buvo ir politinių kalinių iš Lietuvos. Vieno lagerio vietą ir kapus man pavyko aplankyti.

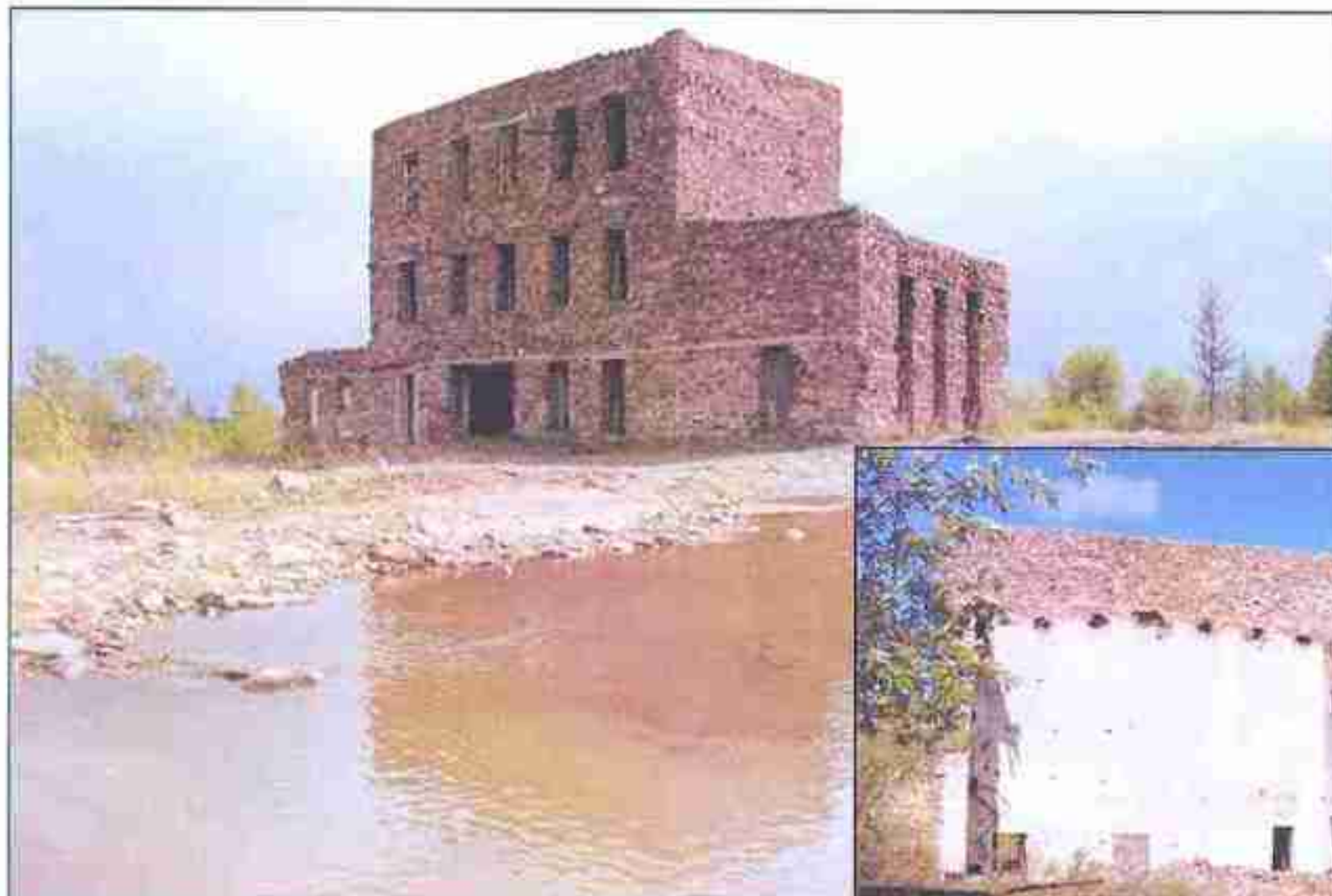

Vasiljevkos lageris buvo už 110 km nuo Aldano į pietus, Neriungrės link. Aš buvau labai nustebeš, kai pamačiau dar daug griuvėsių, pastatų likučių ir šachtų pėdsakus. Visa tai buvo šalia kelio, einančio iš Jakutsko į Tolimuosius Rytus. Paprastai tokiose vietose būna visi lagerio pėdsakai sunaikinami.

Vienoje kelio pusėje
yra elektrinės ar
kažkokio cecho pastato
mūrinės sienos.

Šalia stūkso pilko smėlio klodas, iš
kurio buvo išplautas uranas. Netoliese
yra užkonservuota šachtos anga.

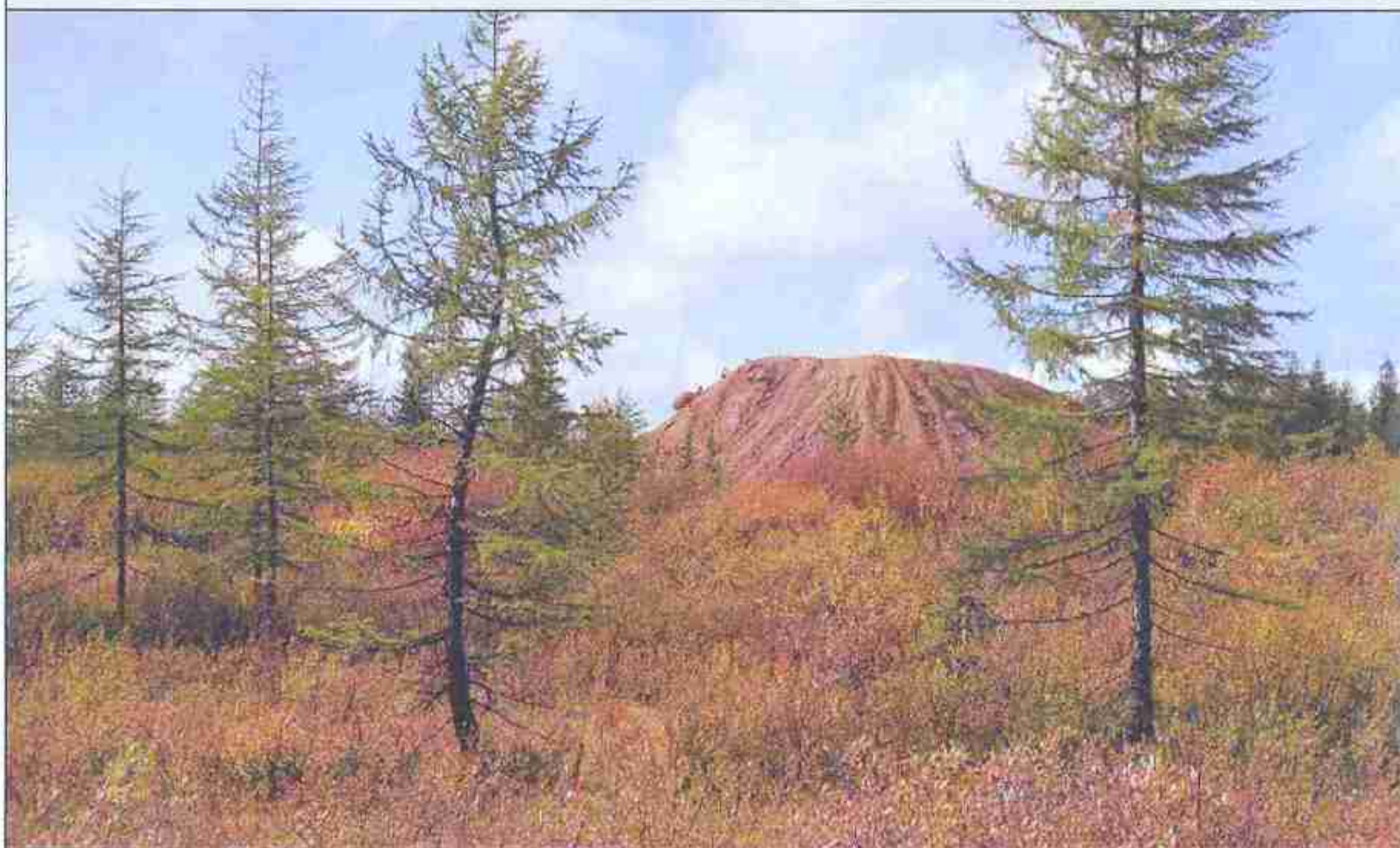
Kitoje kelio pusėje yra
įvairių pastatų, barakų
griuvėsiai, o tolumoje
maatosi šachtų angos.
Pastatai yra buvę pastatyti
iš molio ir akmenų.

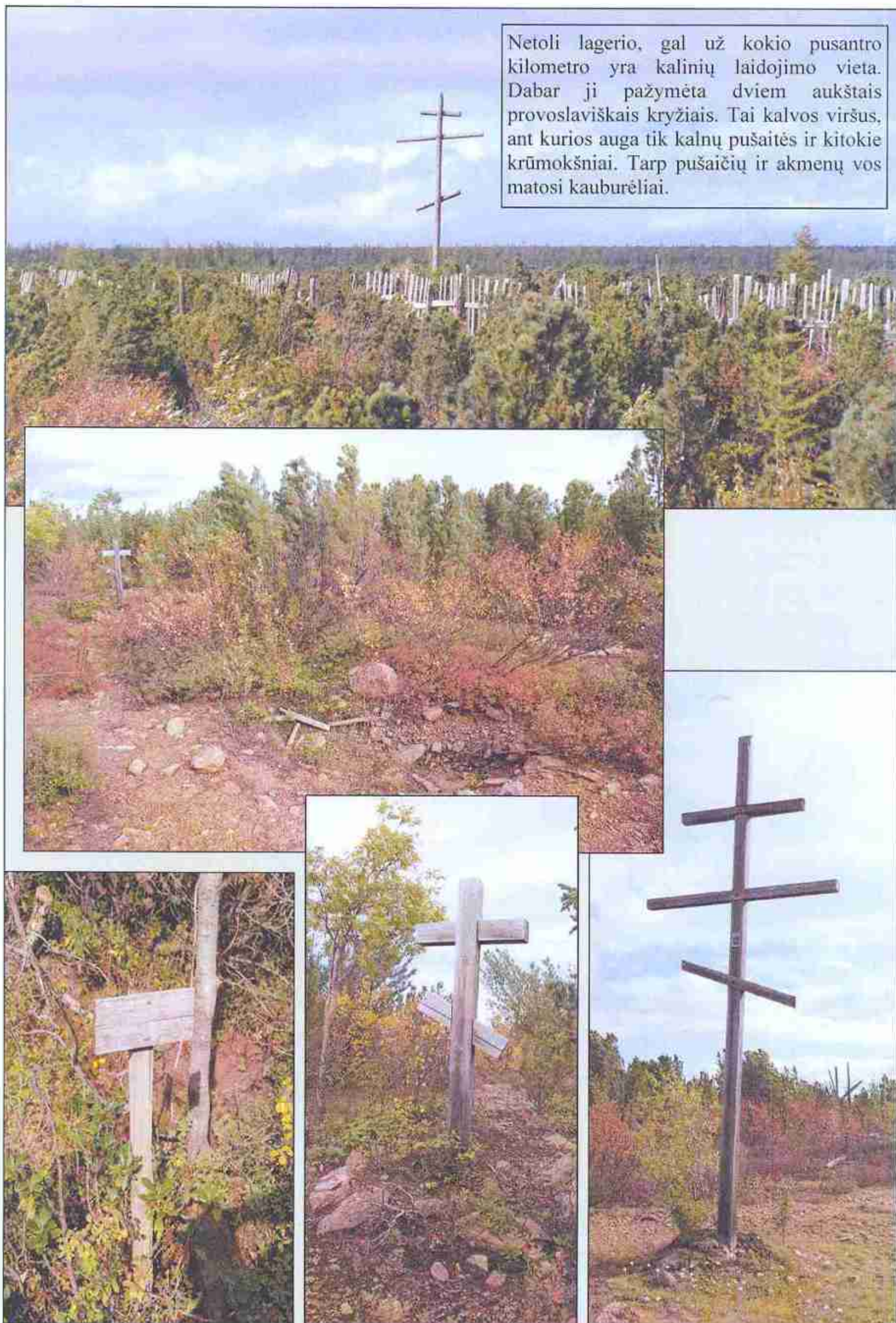

Kaliniai šiame lageryje plovė gruntą ir tokiu būdu atskirdavo urano daleles nuo kitų uolienu. Panašus procesas yra naudojamas ir aukso gamyboje, todėl dažnai ir kaliniai ir visuomenė būdavo apgaudinėjami: sakydavo, kad plauna auksą, o plaudavo uraną. Tiesa, aukso plovimas buvo vykdomas taip pat šiuose rajonuose. Šis darbas politkaliniams buvo labai pavojingas sveikatai, todėl labai daug mirdavo, o jeigu ir išgyvendavo, tai prarasdavo sveikatą.

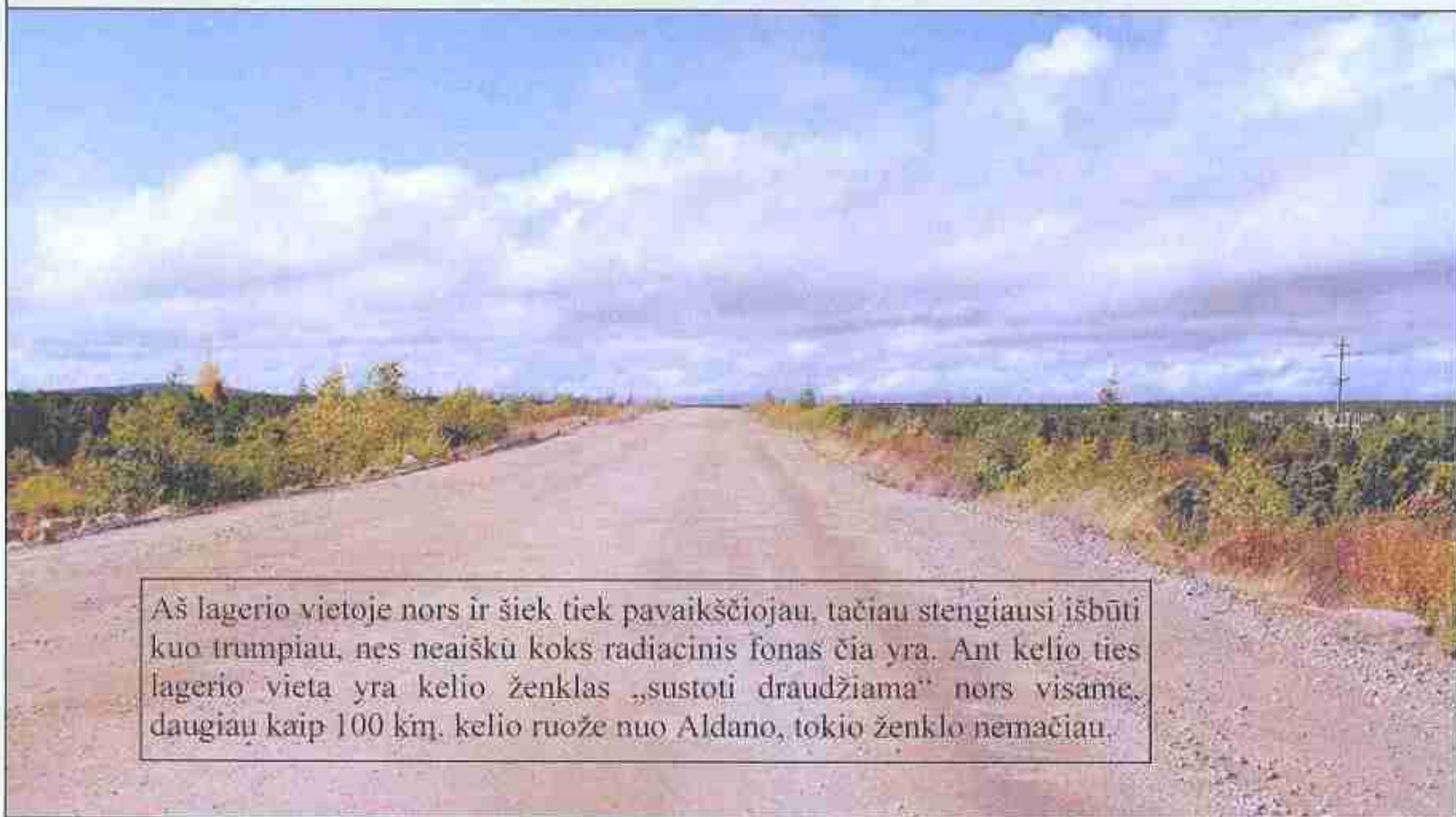
Netoli lagerio, gal už kokio pusantro kilometro yra kalinių laidojimo vieta. Dabar ji pažymėta dviem aukštais provoslaviškais kryžiais. Tai kalvos viršus, ant kurios auga tik kalnų pušaitės ir kitokie krūmokšniai. Tarp pušaičių ir akmenų vos matosi kauburėliai.

Yra keli provoslaviški kryželiai, viena kita lentelė su kuoleliu, bet jau nematomu Nr. Vietiniai gyventojai sakė, kad šioje vietoje yra labai daug prilaidota. Kelias yra nutiestas per kapus. Gali būti, kad čia laidojo ir iš kitų lagerių. Vairuotojai pasakoja, kad esant prietemai ar rūkui kartais jiems vaidenasi: jie mato žmonių siluetus ir panašiai. Visi žinantys stengiasi pravažiuoti šią vietą kuo greičiau.

Aš lagerio vietoje nors ir šiek tiek pavaikščiojau, tačiau stengiausi išbūti kuo trumpiau, nes neaišku koks radiacinis fonas čia yra. Ant kelio ties lagerio vieta yra kelio ženklas „sustoti draudžiama“ nors visame, daugiau kaip 100 km. kelio ruože nuo Aldano, tokio ženklo nemačiau.

POKROVSKAS

Už 70-ies km. į pietvakarius nuo Jakutsko, Lenos kairiajame krante, yra Pokrovskas. Tai buvęs Ordžonikidzės rajono centras, o dabar – Changalaskio raj.

Čia 1942 metais rugpjūčio mėnesį iš Altajaus krašto buvo atgabenta 13 lietuvių šeimų, vėliau iš kitų Jakutijos vietų atvežti dar 8 žmonės. Tarp tremtinių buvo apie 20 moterų ir apie 30 mažų vaikų, moksleivių ir studentų. Visi jie gyveno prie plytinės šalia Lenos upės nešildomuose barakuose ir trobelėse. Su jais buvo suomių, vokiečių, kelios ukrainiečių šeimos.

Visi jie dirbo plytinėje. Darbas buvo sezoninis, menkai apmokamas. 1946-1947 metų žiemą buvo badas, žmonės tino, ištisos šeimos gulėjo, negalėdamos paeiti, daug mirė.

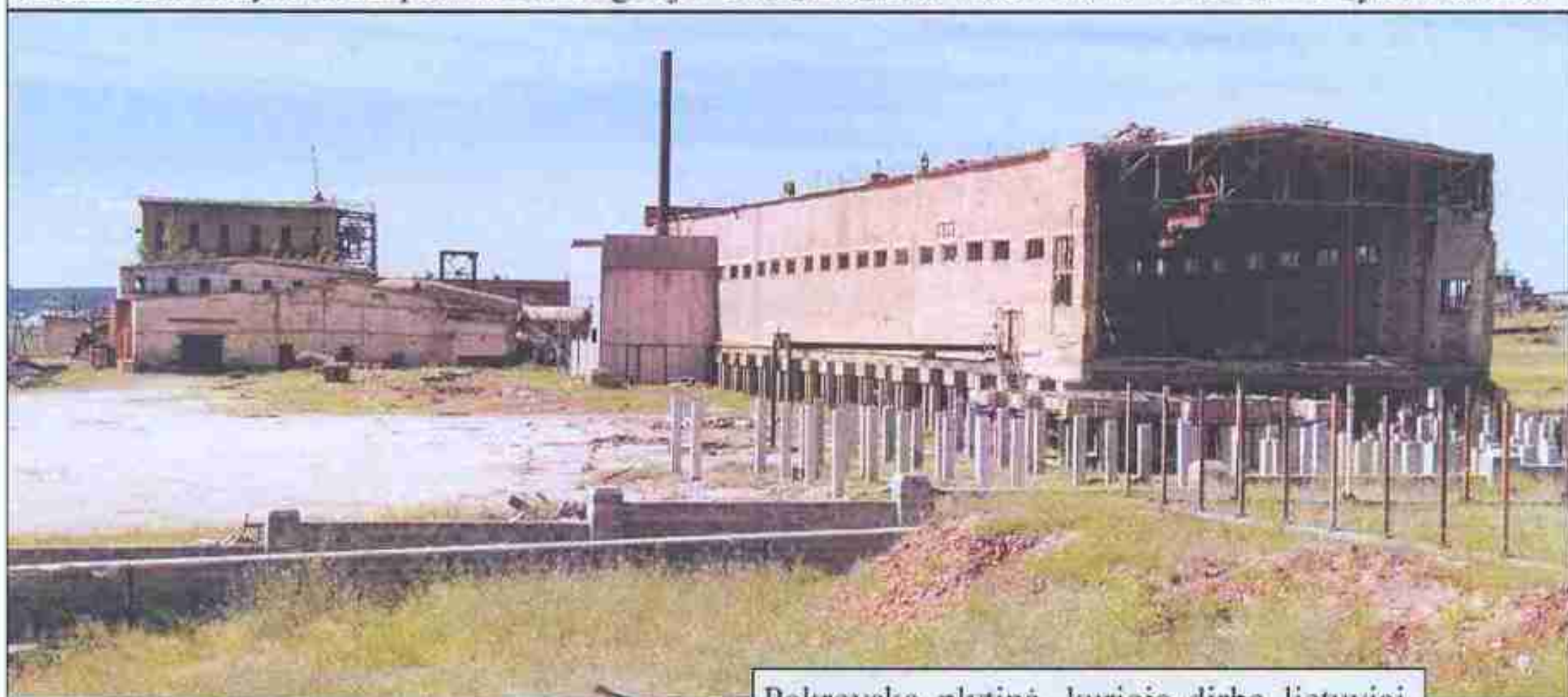
[Pokrovską dabar nutiestas asfaltuotas kelias, kuris gana geras, ir tik keliose vietose yra duobėtas. Kelias eina Lenos upės slėniu. Pokrovsko miestas palyginus su tremties laikais yra gana išaugęs ir matosi nemažai statomų naujų privačių namų bei parduotuvių. Ant Lenos kranto, maždaug miesto centre yra pastatyta nedidelė bažnytėlė. Dabar gyvena apie 16000 gyventojų. Veikia mobilus ryšys.

Mieste teko matyti net du paminklus Grigorijui Ordžonikidzei. Vienas stovi vidurinės mokyklos kieme.

Pokrovsko plytinė, kurioje dirbo lietuviai, jau pora dešimtmečių kaip nedarba. Jos pastatai yra griaujami, nors vietiniai sakė, kad žada pastatyti toje vietoje naują, šiek tiek mažesnę kartu su stiklo fabriku.

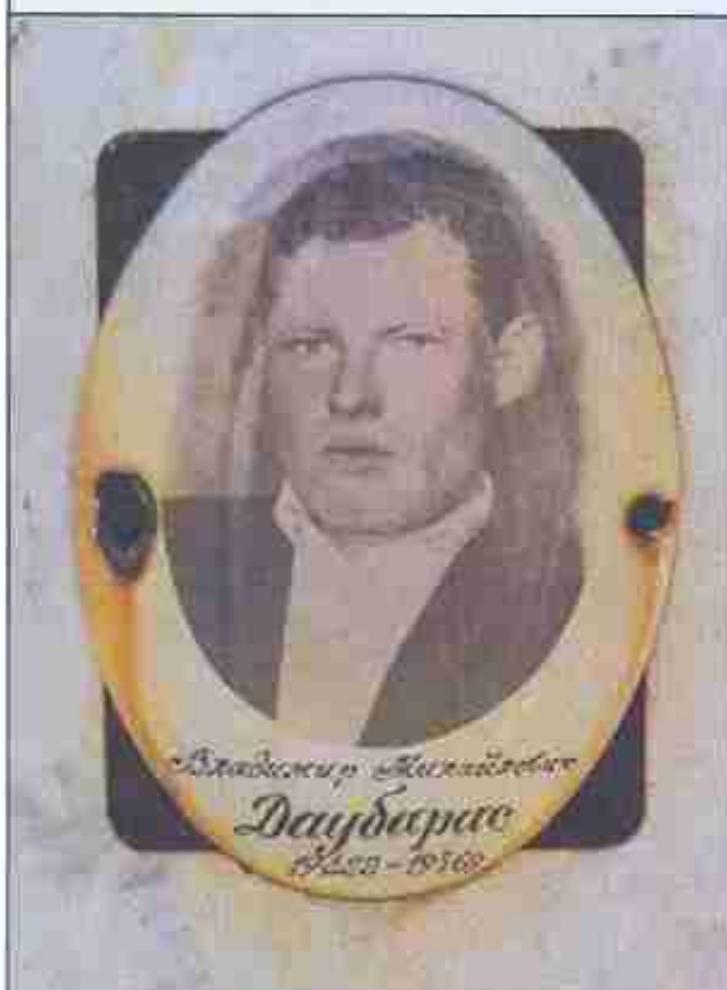

Prie griauamos plytinės yra parduotuvė „LENA“ kurios savininkė – ponia Juodvalkis Liudmila Aleksandrovna. Jos vyras buvo lietuvis kuris jau seniai miręs. Gyvenančių lietuvių jau nebėra: vieni išvažiavo, kiti numirė arba išsikėlė į kitus Rusijos miestus.

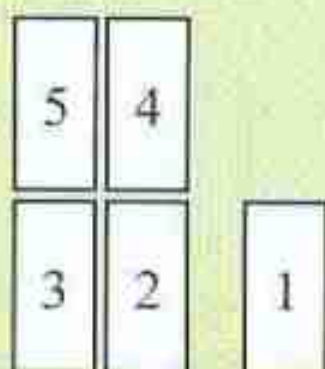

Aplankęs kapines radau penkis lietuvių arba jų šeimos narių kapus. Bet tai vėlesnių dešimtmečių kapai. Senų (tremties laikų) neradau nei vieno.

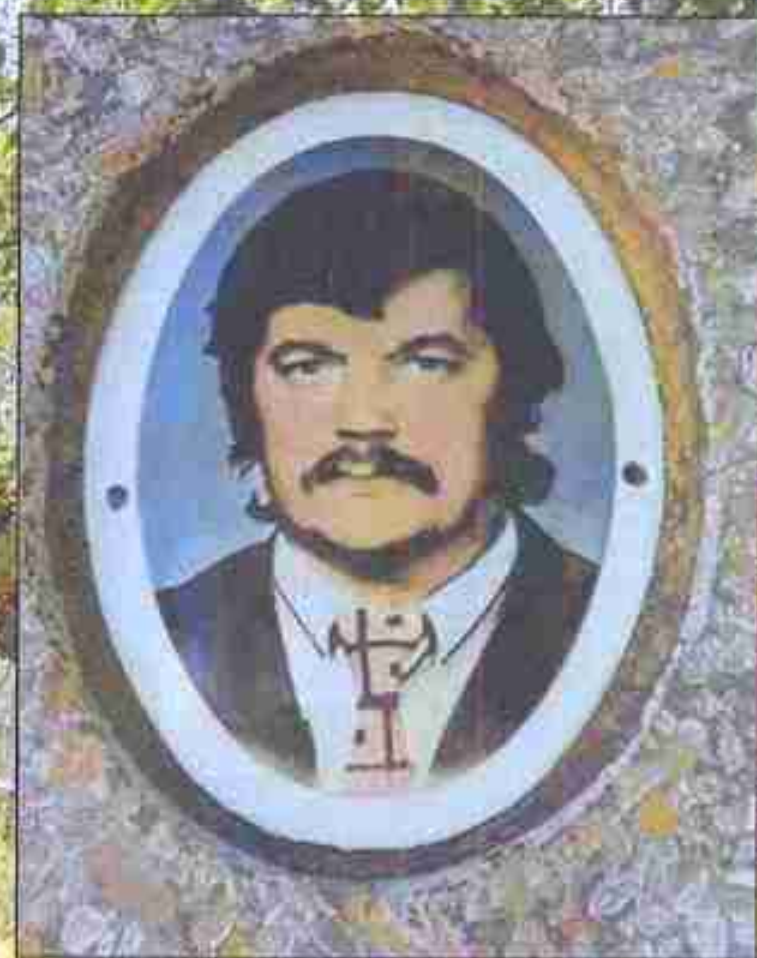

Pokrovsko lietuviškų kapų schema

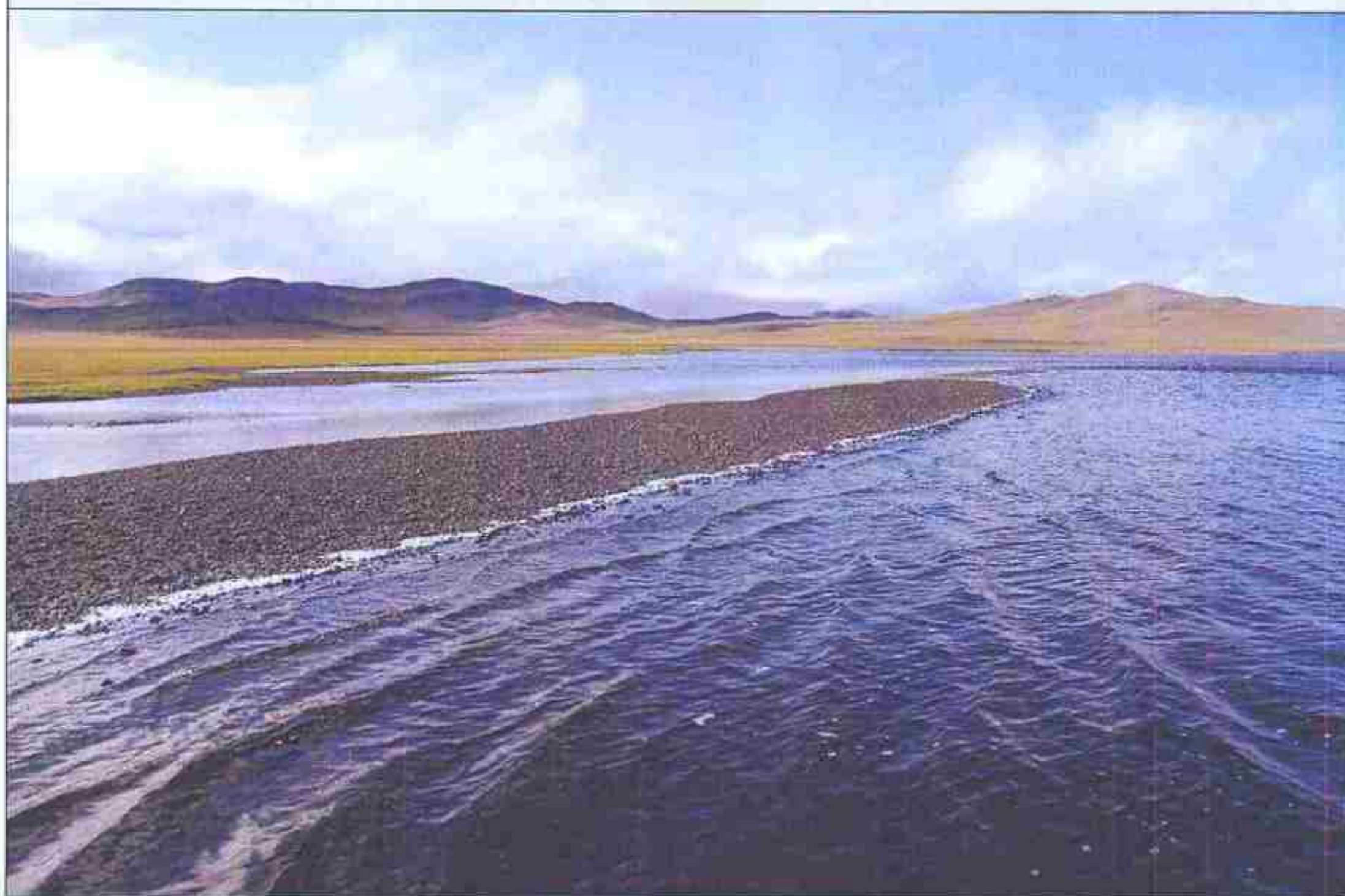
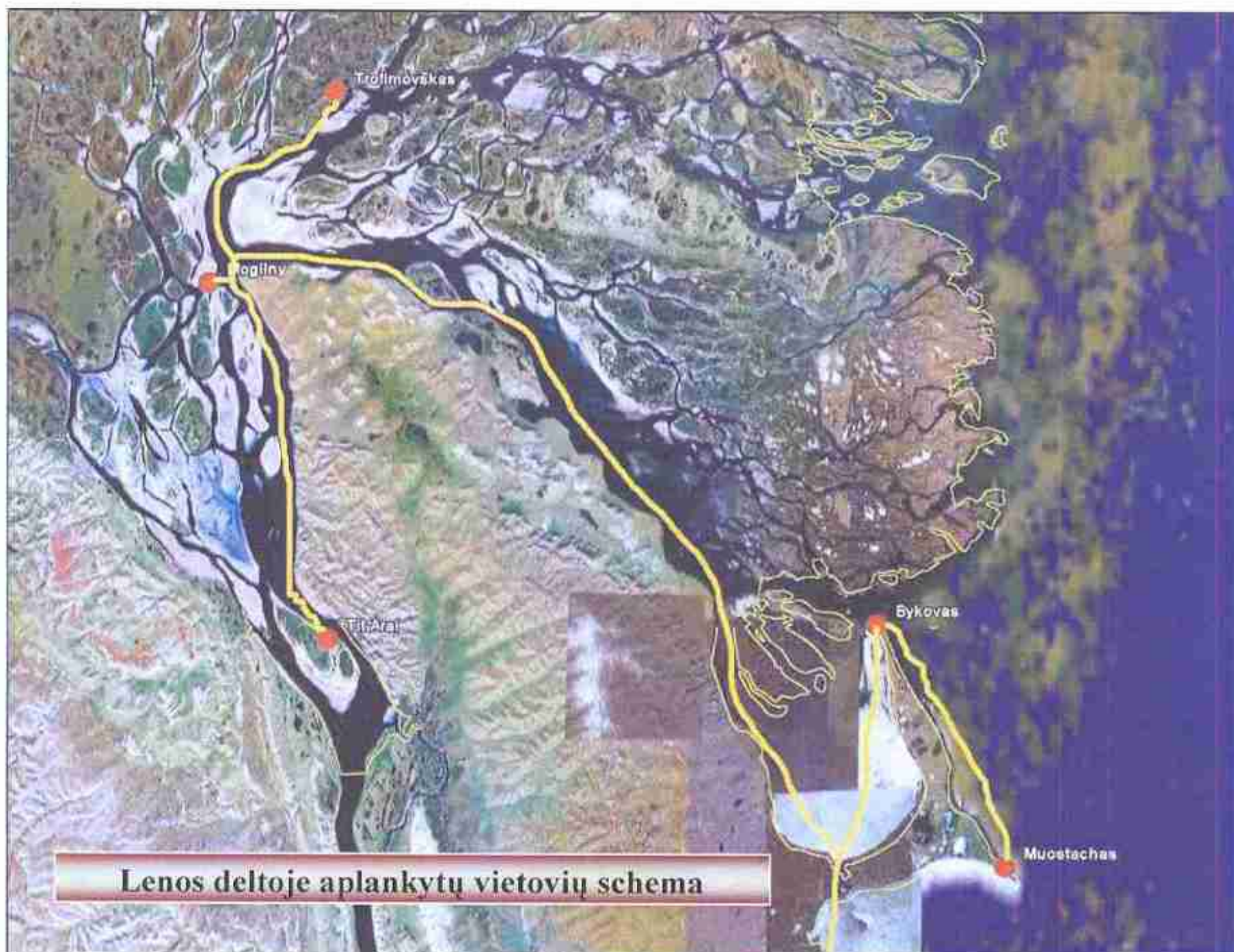
Plentas

Jakutsko FST pastatas

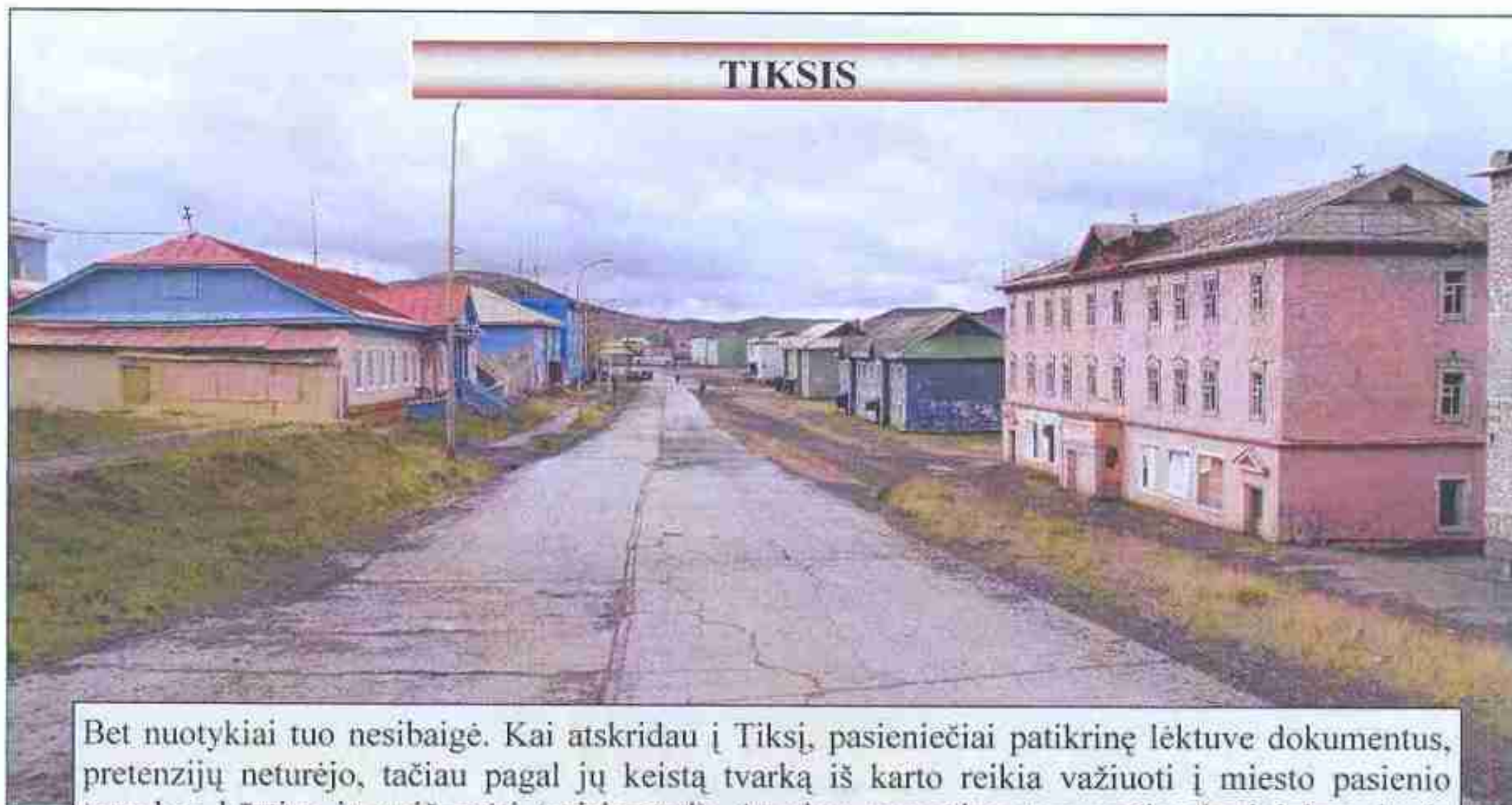

Aš Jakutsko aerouoste prie spec. kontrolės durų. Man dar reikia palaukti, nes reisas į Tikiją atidedamas 40 min. Man belaukiant, prieina milicijos vyr. seržantas ir paprašo dokumentų šalia stovinčio jakuto... patikrinęs, pasisuka į mano pusę ir paprašo parodyti dokumentus. Pamatęs lietuvišką pasą jis iškart vedasi į milicijos kambarėlį, atseit reikia nuodugniau patikrinti dokumentus. Ką gi, pasiimu daiktus ir einu. Čia su pažymėjimu rankoje mane sutinka migracinės tarnybos pareigūnas, kuris pradeda tikrinti mano dokumentus: pasą, vizą, migracinę kortelę. Kortelėje radęs tik pora atžymų, pradeda klausinėti kada atvykau, kada ir kur važiavau ir t.t. Nustebo, sužinojęs, kad viešbutis neišdavė kažkokio popierėlio, nors ir priregistravo. Mano laimei aš gyvenau beveik visas dienas Jakutsko viešbutyje, kuris gerai vykdė registracijos reikalavimus. Pareigūnas, sužinojęs, kad aš kitose vietose būdavau mažiau kaip tris paras, vis vien prikibo prie to fakto, kad paskutines paras gyvenau viešbutyje, kuris nepadarė registracijos. Surašė protokolą ir sakė nubausias viešbučio vadovus už aplaidumą. Aš vos spėjau į reiso registraciją, nes visa procedūra su bilietų kopijų darymu, užėmė gana daug laiko. Nemanau, kad tai buvo atsitiktinis patikrinimas, nes kitų užsieniečių besiaiškinančių aš nemačiau. Matyt buvo spec tarnybų planas patikrinti ir jeigu yra koks pažeidimas, užlaikyti, kad neišskrisčiau į Tikiją.

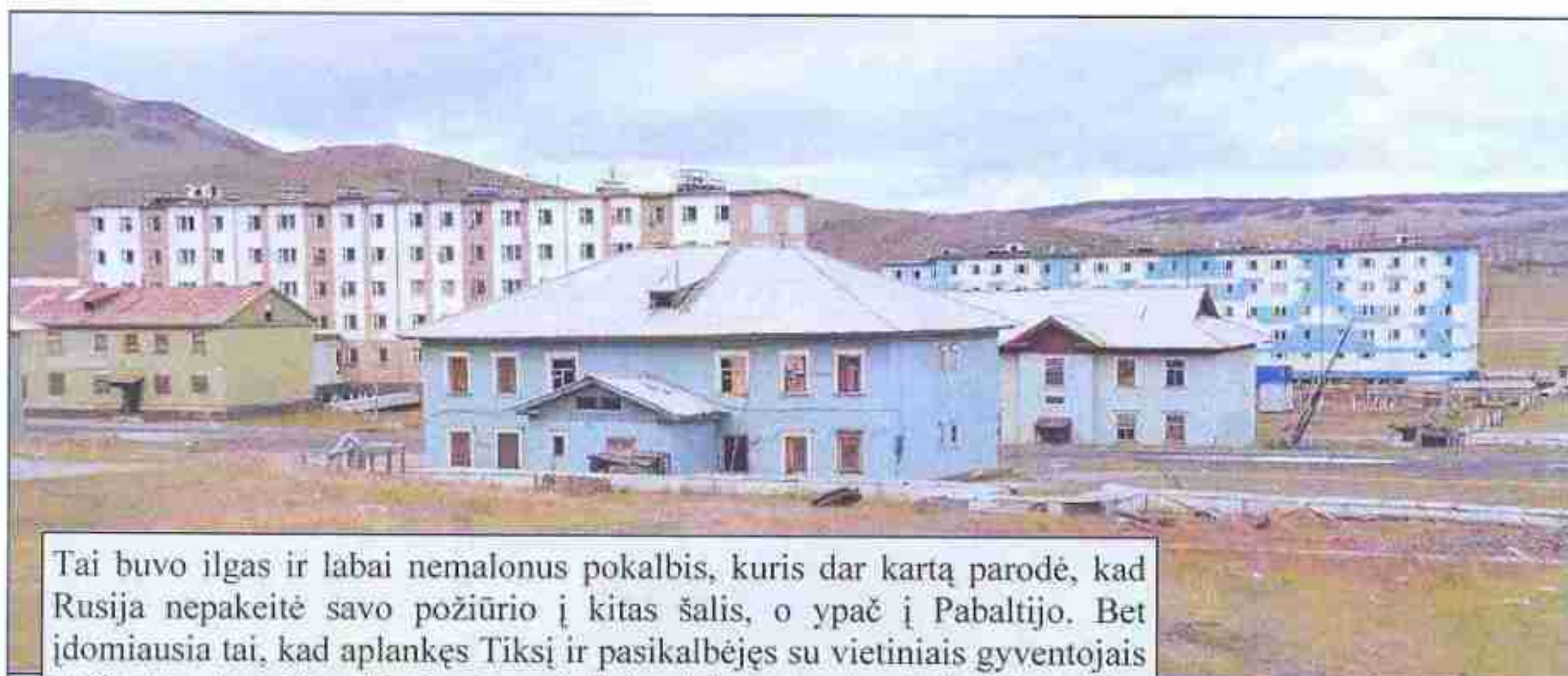
TIKSIS

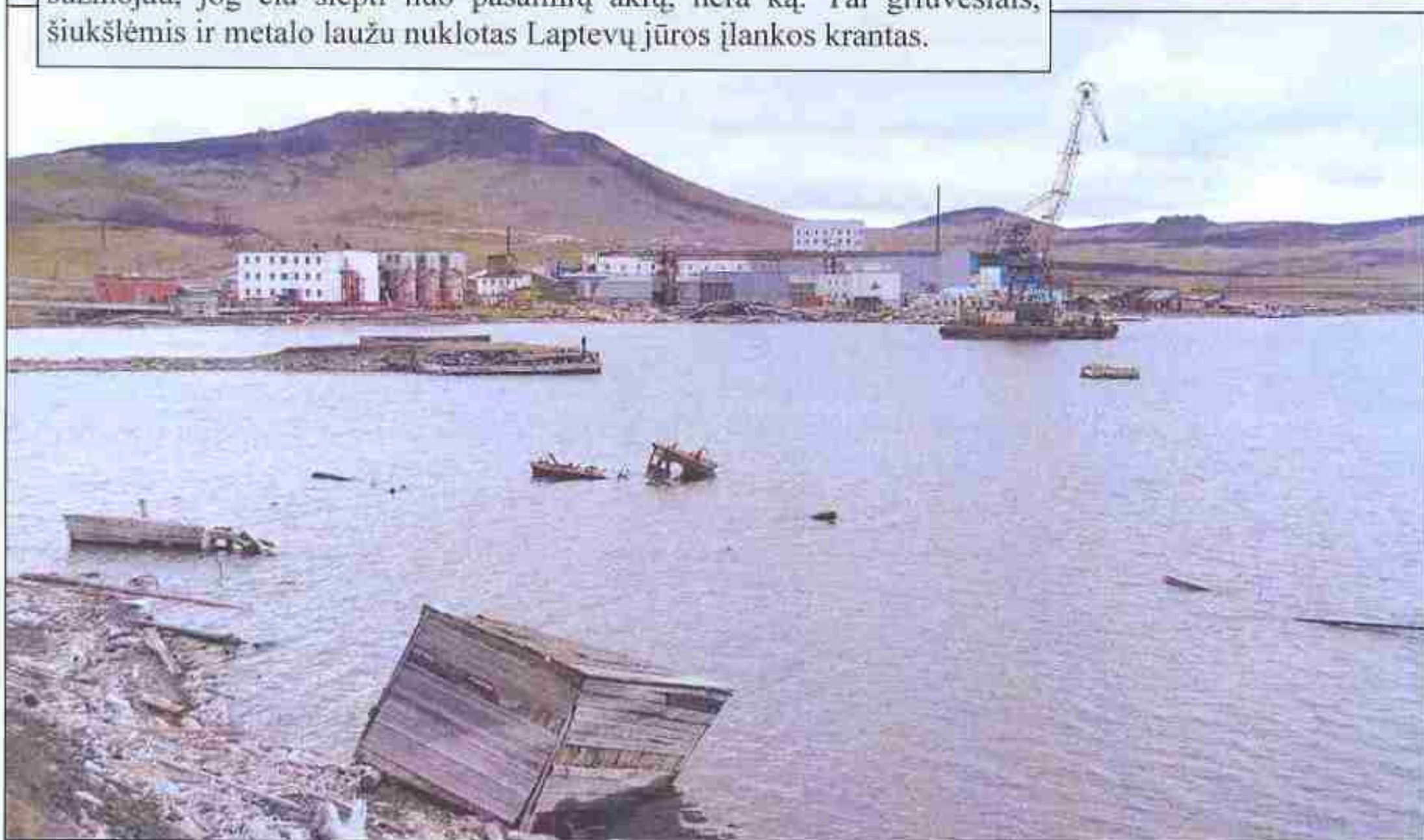
Bet nuotyčiai tuo nesibaigė. Kai atskridau į Tiksį, pasieniečiai patikrinę lėktuve dokumentus, pretenzijų neturėjo, tačiau pagal jų keistą tvarką iš karto reikia važiuoti į miesto pasienio tarnybos būstinę ir atsižymėti (prisistatyti). Atvykęs pamačiau tuos pačius karininkus, kurie beveik prieš mėnesį mane sugrąžino iš Tiksio į Jakutską. Čia man teko išklaudyti daug nemalonių replikų mano ir Lietuvos atžvilgiu. Atseit, labai jiems kelia nerimą, kad taip įnirtingai aš stengiuosi patekti į šį rajoną. Nori gerai žinoti mano tikslus, vis vien klausinėjo ko aš atvykau, kokiose vietose noriu būti. Pamatę, leidime išvardintą, gana didelį vietovių sąrašą Lenos ir Janos upių deltose, bandė piktu tonu aiškinti, kad kapinių lietuviškų ten nėra ir nebuvo. Atseit kapinės yra tik dviejose ar trijose vietose. Man teko klausyti šio grubaus ir netaktiško karininko, bandžiau aiškinti, kad jis visiškai neteisus, bet jis nenorėjo ir girdėti. Kai aš pasakiau, kad mane domina, kaip atrodo lietuvių kapinės ir paminklai, karininkas atrėžė “tak kak į naši ū vas”. Tai buvo tipiškas NKVDistas, visuose žmonėse matantis tik priešus. Labai domėjosi, nuo kada fotografuoju, kaip tapau fotografu, kodėl atvyko profesionalus operatorius ir fotografas. “Po vidimomy vaši celi drugije”- baigė savo moralą bjaurus karininkas.

Tai buvo ilgas ir labai nemalonus pokalbis, kuris dar kartą parodė, kad Rusija nepakeitė savo požiūrio į kitas šalis, o ypač į Pabaltijo. Bet įdomiausia tai, kad aplankęs Tiksi ir pasikalbėjęs su vietiniais gyventojais sužinojau, jog čia slėpti nuo pašalinių akių, nėra ką. Tai griuvėsiais, šiukšlėmis ir metalo laužu nuklotas Laptevų jūros įlankos krantas.

Kitą dieną teko eiti kryžiaus kelius per įvairias institucijas. Pirmiausiai turėjau paskambinti pasieniečiams ir pasisakyti, kur apsigyvenau. Kultūros skyriaus viršininkė išvakarėse buvo atvykusi į aerouostą pasitikti, bet kadangi aš jai neskambinau (jai pranešė FST) tai ir nežinojau, kad sutinka. Taip mes ir prasilenkėme. Radau ir viešbutį užsakytą. Prisistačiau, padėkojau už rūpestį ir išėjau registruotis į migracijos tarnybą. Čia man įteikė šūsnį blankų ir gavau eiti atgal į administraciją, kultūros skyrių, kad užpildytų tą dalį, kurią privalo pildyti priimančioji pusė. Dar reikėjo nueiti ir išsiaiškinti dėl leidimo į Ust Lenos nacionalinį parką, kurio teritorijoje arba apsauginėje zonoje yra dalis mūsų kapų. Taip ir ląksčiau nuo vieno prie kito. Pagaliau pavyko po pietų prisiregistruoti ir gavau leidimą į nacionalinį parką. Parko direktorius Gūkovas Aleksandras Jurevičius gerai žino mūsų paminklus ir kapus Lenos deltoje, nes devintojo dešimtmečio pradžioje jis padėjo nugabenti juos į tremties vietas. Jis su žmona žada ir prižiūrėti juos ateityje, tik nežino, ką daryti su Tit Arų kapais, nes pavasarį ledai juos ardo ir griauna kryžius.

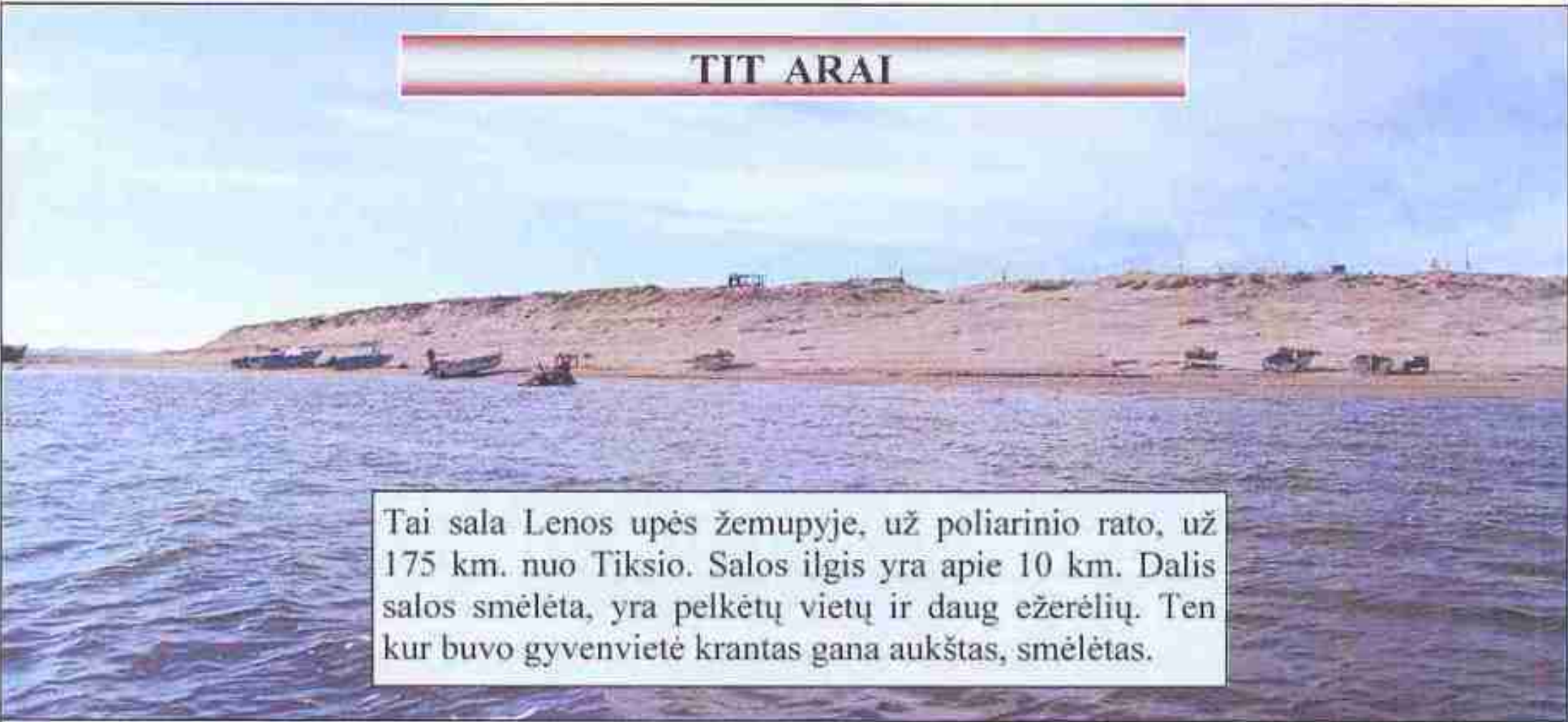

TIT ARAI

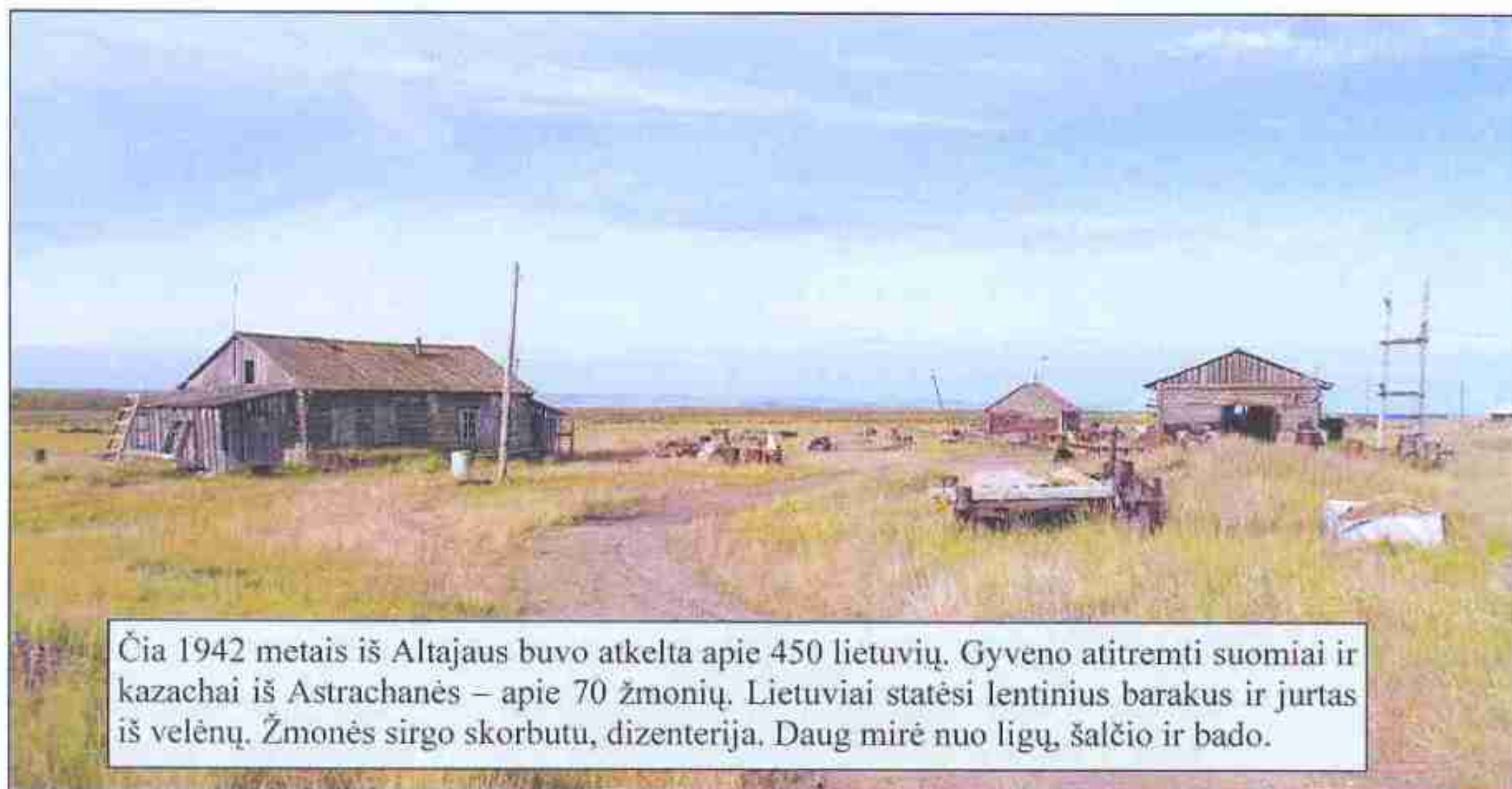

Tai sala Lenos upės žemupyje, už poliarinio rato, už 175 km. nuo Tiksiu. Salos ilgis yra apie 10 km. Dalis salos smėlėta, yra pelkėtų vietų ir daug ežerėlių. Ten kur buvo gyvenvietė krantas gana aukštas, smėlėtas.

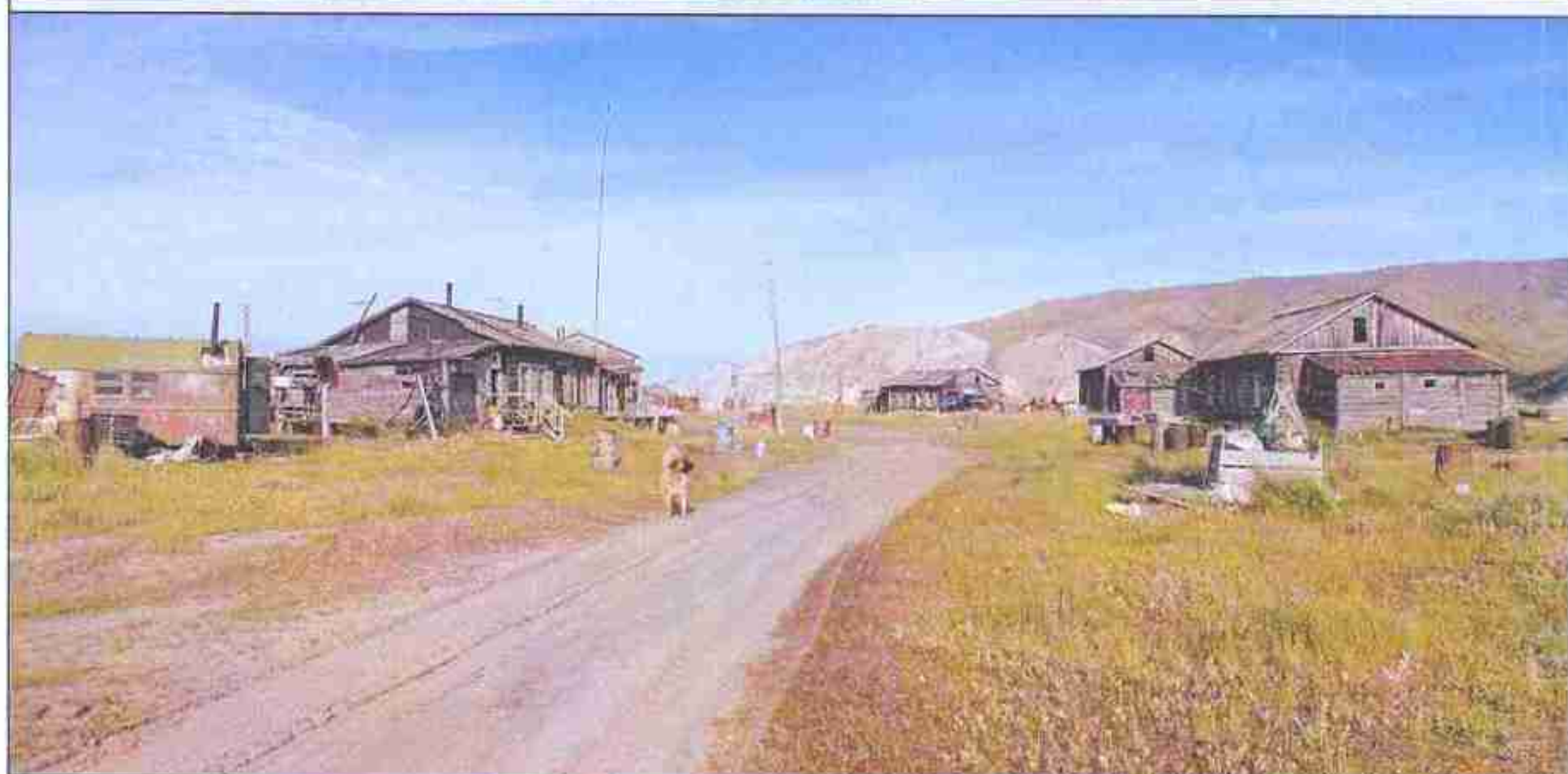

Dešiniaja protaka plaukia laivai. Ji yra apie 1700 m. pločio.

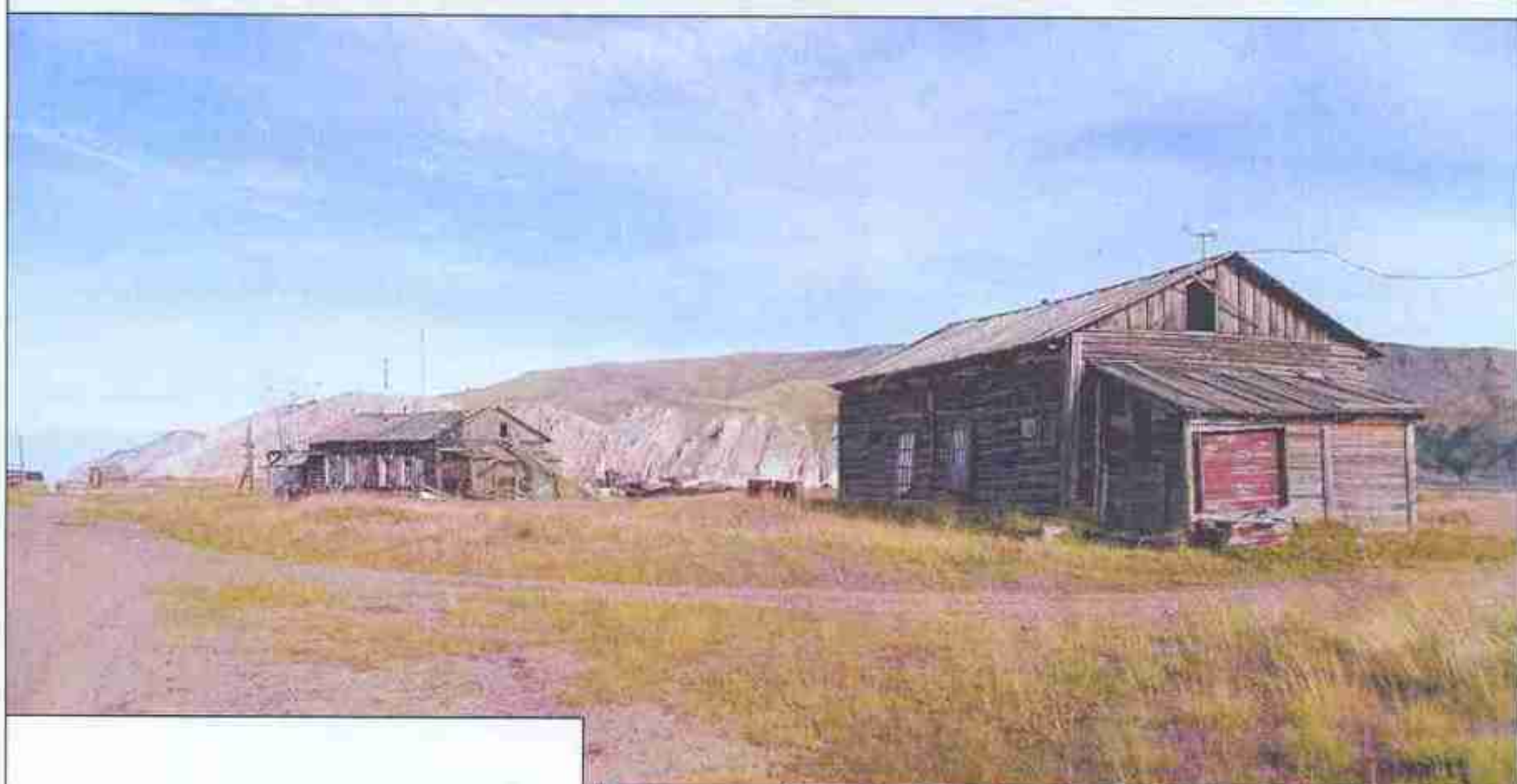

Čia 1942 metais iš Altajaus buvo atkelta apie 450 lietuvių. Gyveno atitremti suomiai ir kazachai iš Astrachanės – apie 70 žmonių. Lietuviai statėsi lentinius barakus ir jurtas iš velėnų. Žmonės sirgo skorbutu, dizenterija. Daug mirė nuo ligų, šalčio ir bado.

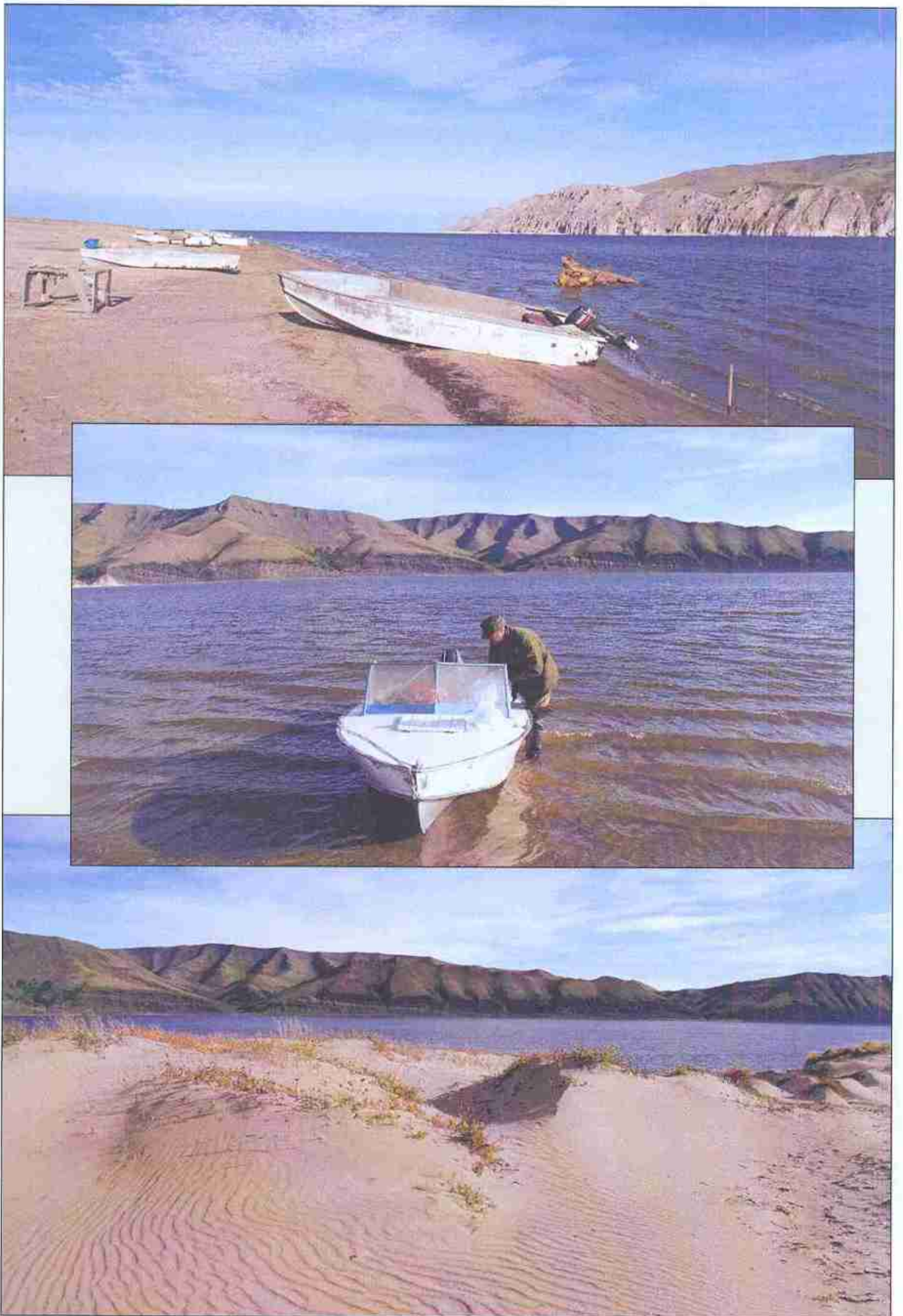

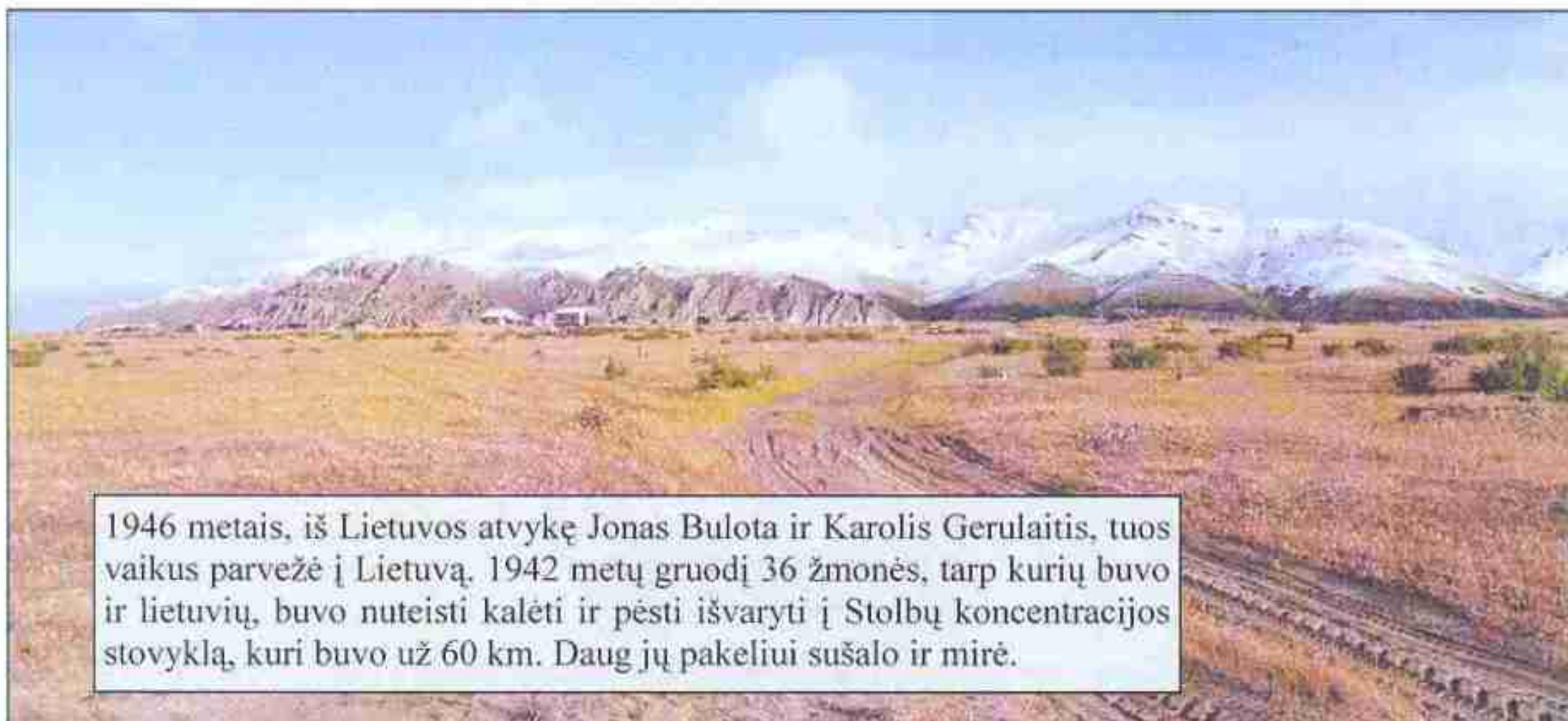
Beveik pusė lietuvių mirė pirmąją žiemą. Mirusių laidoti nepajėgė. Juos sušalusius laikė krūvose iki pavasario. Likusius vaikus be tėvų surinko į vieną baraką ir įkūrė tarsi internatą.

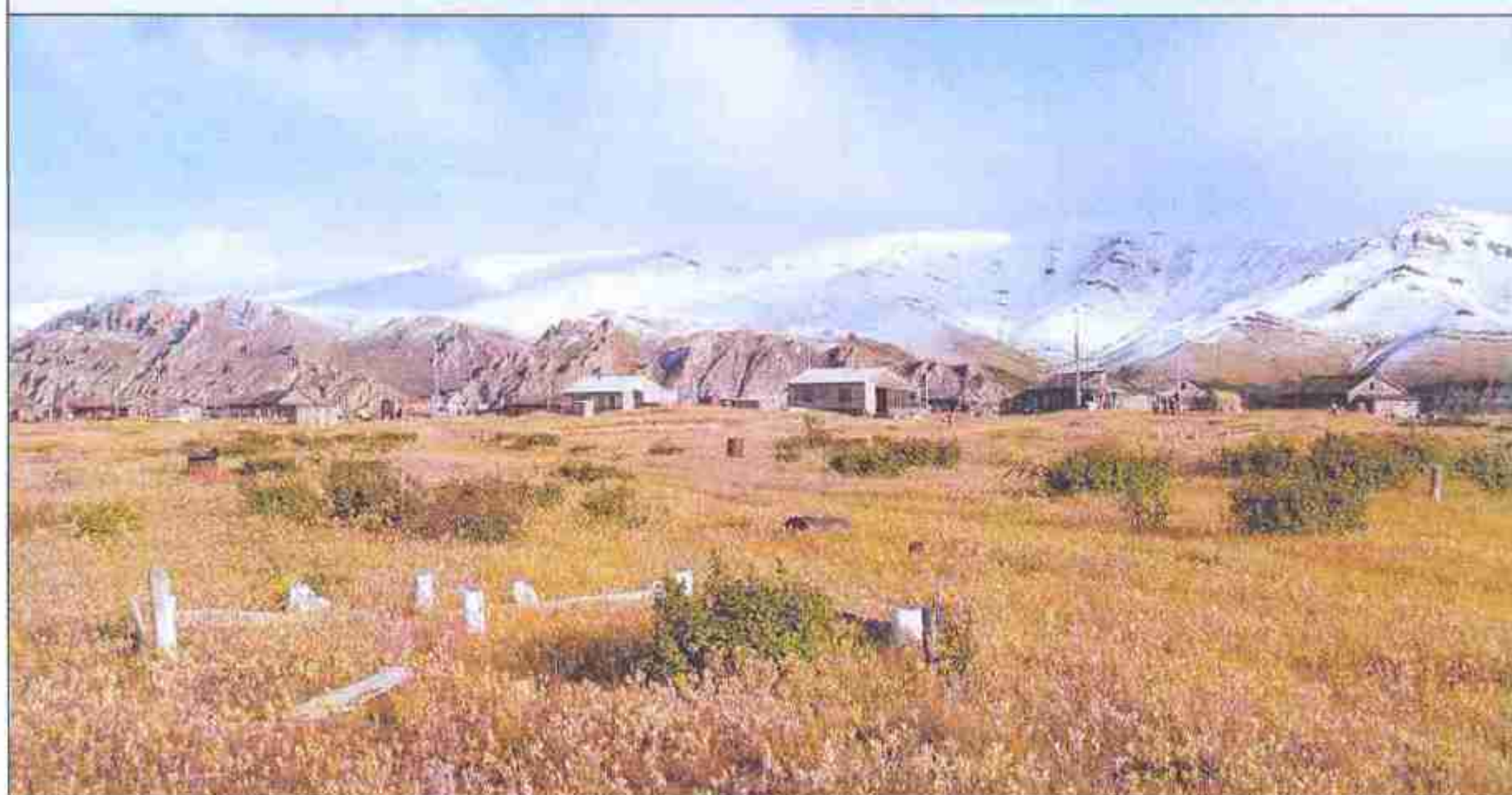

1946 metais, iš Lietuvos atvykę Jonas Bulota ir Karolis Gerulaitis, tuos vaikus parvežė į Lietuvą. 1942 metų gruodį 36 žmonės, tarp kurių buvo ir lietuvių, buvo nuteisti kalėti ir pėsti išvaryti į Stolbų koncentracijos stovyklą, kuri buvo už 60 km. Daug jų pakeliui sušalo ir mirė.

1943 metais Tit Aruose įsikūrė žvejų kolūkis. Tremtiniai žvejojo Lenos deltoje ir Laptevų jūros pakrantėje. 1944 metais saloje jau buvo daug barakų, septynmetė mokykla, kurioje dirbo ir lietuvių mokytojų, buvo paštas, ambulatorija, kepykla, pirtis, klubas, valgykla. Po karo lietuviai pradėjo keltis į pietinius Jakutijos rajonus, o iki 1960 metų išsikėlė visi. Gyvenvietė labai sunyko.

Dabar ten niekas negyvena, bet įsikūrę žvejai, kurių būna 10 – 15 žmonių. Vienas kitas lieka net žiema.

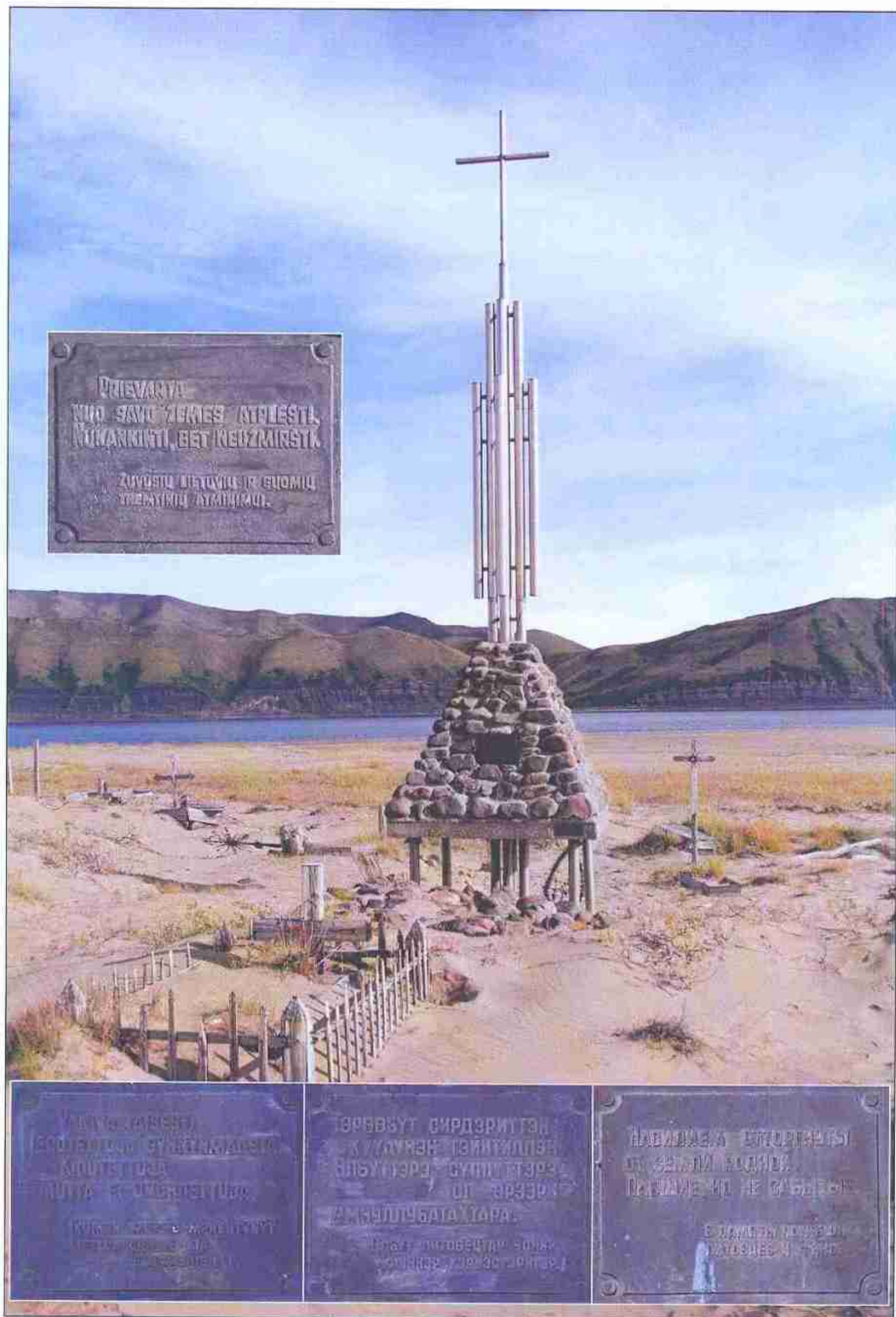
Kapinės yra už puskilometro nuo buvusio kaimo. Iš tolo matosi 1989 metais pastatytas labai aukštas stilizuotas kryžius ir paminklinis kryžius iš titano vamzdžių. Po akmeniniu postamentu yra apie 1 metrą išpustytas smėlis. Visoje kapinių teritorijoje matosi karstai, žmonių kaulai nes buvo palaidota negiliai ir dabar vėjas nupūtė smėlį. Liko tik ten, kur auga vešlesnės žolės ir krūmokšniai.

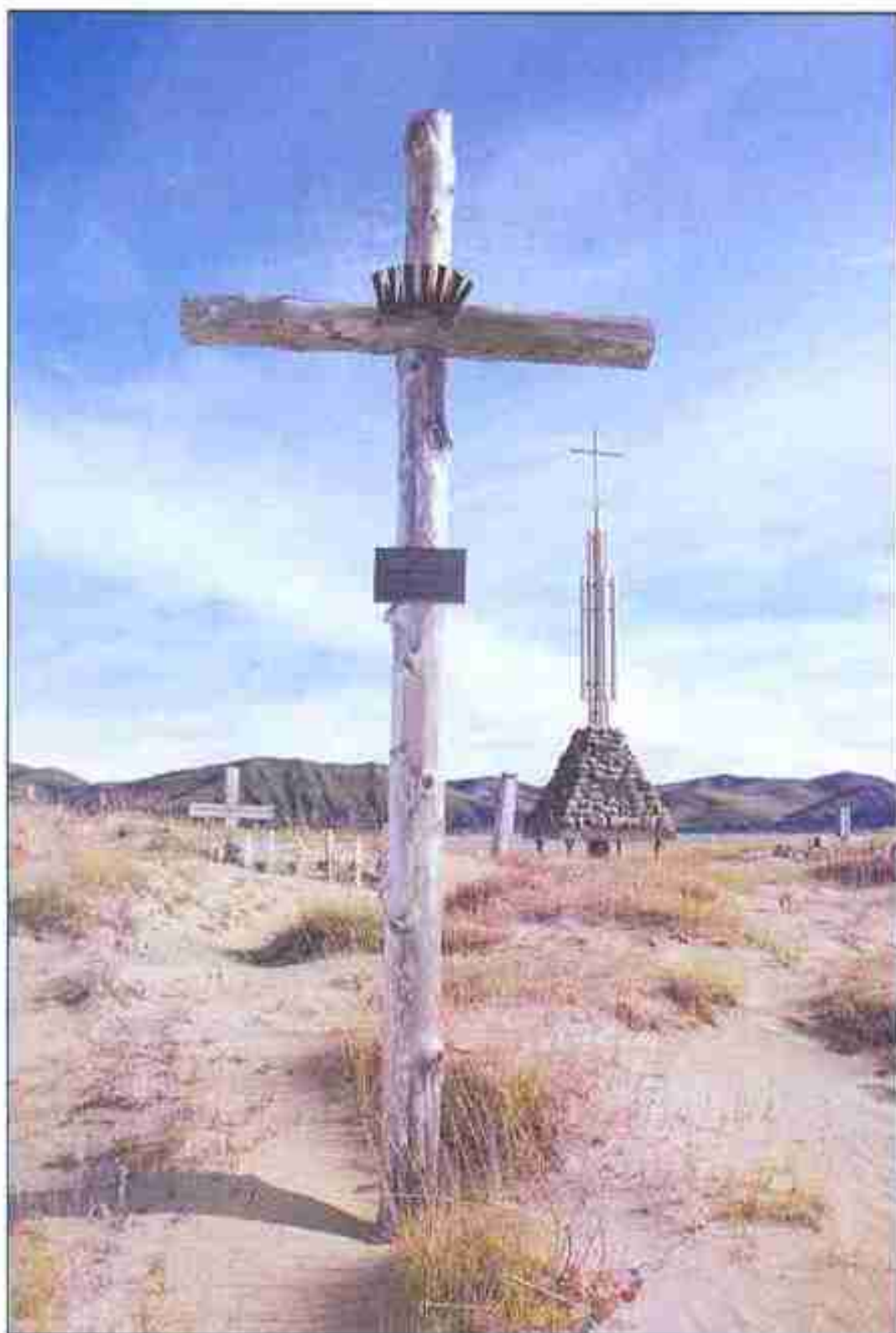

ATA
KRISTINA
DAUGIRDAITĖ – TOMAŠEVIČIENĖ
1888 – 1943
LIŪDI SŪNUS IR VISA JO ŠEIMA

Kurie kapai lietuviški nustatyti
neįmanoma, nes daug kur nėra jokių
atpažinimo ženklų. Tik keli kapeliai turi
kryželius ir metalines lenteles su užrašais.

ATA
LIETUVA, NEUŽMIRŠK MŪSŲ
1941m. LIETUVIŲ TREMTINIŲ
ATMINIMUI
LIEPA 1991m.

ATA
MŪSŲ LIETUVOS VAIKAI KURIŲS DAI
DAR IR PASILIE DEVAS
ZAPALSKIS PETRAS
1895 – 1942
ZAPALSKIENE CECILIA
1880 – 1942
STANIŪNIENĖ ROZALIDA
1874 – 1943
MŪSŲ KENTĖJE GYVĖJUSIŲ VAIKŲ
IR ANKŲ
LIEPA 1989m.

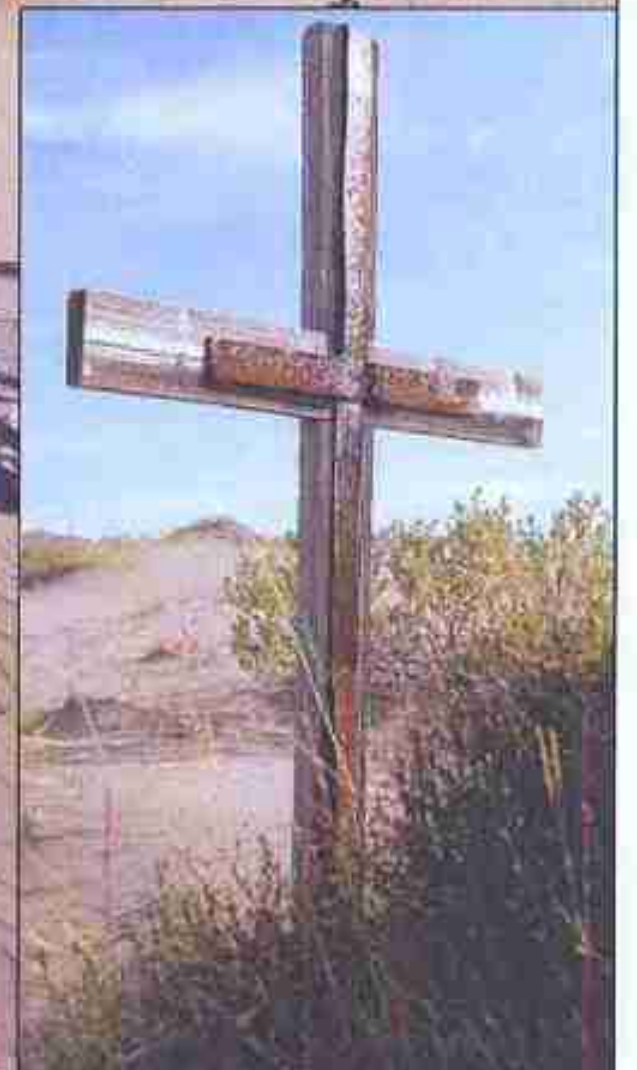
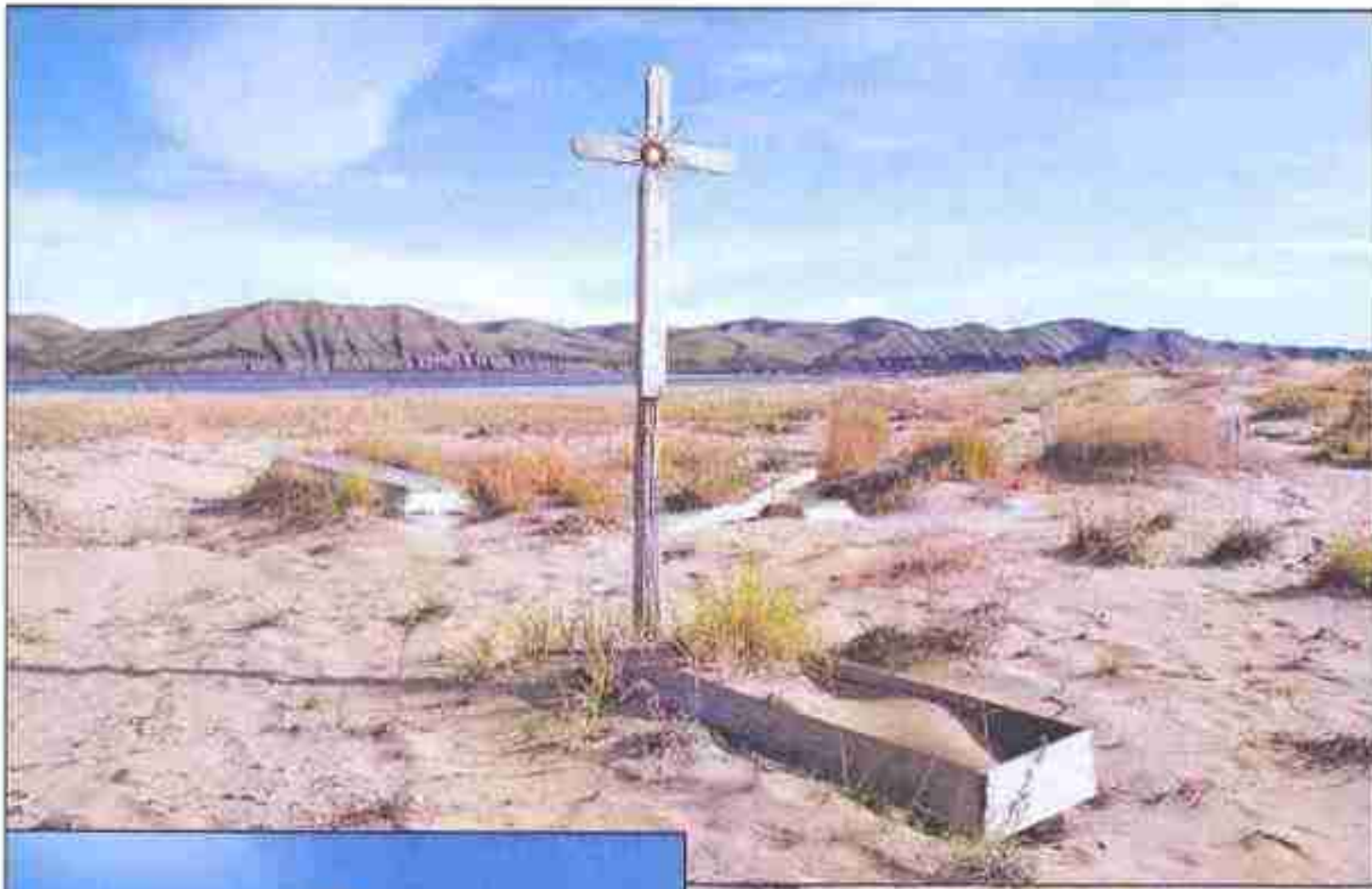

Radau smėlio išpustytą ir nuvirtusią Petro Urbšio „saulutę“, kurią tremtinių ekspedicija buvo pastačiusi 1989 metais. Kadangi turėjau Tit Aruose daug laiko, tai aš ją atstačiau.

AUTORIAI: S. MILBNEVIČIUS, V. DULYS

STATYTOJAI:

S. JONAVIČIUS

A. ANBRONAVIČIUS

V. KASPERAVIČIUS

G. KAFIŪNAS

A. KAPLAUSKIS

D. KOTAS

K. LESČINSKAS

A. LIPŠYAS

A. MINKLAUSKIS

D. DULŠYS

V. RAMONAITIS

D. RUDRLEVIČIENĖ

E. SERRINAS

V. STANISAITIS

E. ŠIRKUSKIS

2003 m.

STOLBAI

Nuo Tit Arų yra už 50 km. žemyn Lenos upe, šalia Stolbo uolos, kurios aukštis yra virš 100 m. Vietiniai gyventojai ją vadina Mogilnyj sala.

1941 metais čia buvo įkurta koncentracijos stovykla. Pirmieji kaliniai daugiausiai buvo vietiniai gyventojai jakutai. 1942 metais buvo atgabenta kalinių iš Kolymos ir Krasnojarsko lagerių. Tada kalėjo virš 1000 kalinių. Tarp jų buvo ir lietuvių. Kaliniai statė barakus, žuvų sūdyklą, Malkoms ir statyboms naudojo lede išalusius medžius.

1942 metų rugpjūčio mėnesį į Stolbus buvo atvežta keliolika tremtinių šeimų iš Altajaus krašto. Per žiemą daug kalinių ir tremtinių mirė nuo bado, šalčio ir ligų. 1943 metų pavasarį lietuvių buvo likę tik trys žmonės. Lavonus žiemą nelaidojo, laikė sukrautus į rietuves ir laukė pavasario. 1943 metų rudenį darbingus kalinius išvežė į Tiksio uostą, kitus – į Arangastachą. Dar po metų koncentracijos stovykla buvo panaikinta.

Viename salos krante pavyko rasti baigiamus išplauti du karstus. Matyt ties šia vieta buvo kapinės. Lenos vanduo ir pavasariniai ledai jau nuplovė ir nugriovė dalį salos. Jokių požymių, kad čia buvo lageris nėra likę.

TROFIMOVSKAS

Nuo uolos Stolb iki Trofimovsko yra 30 km. 1942 metais iš Altajaus krašto buvo atgabenta apie 400 lietuvių gyventojų (lietuvių ir žydų). Po kelių dienų iš Leningrado atvežė apie 800 suomių. Iki tol sala buvo negyvenama, todėl tremtiniais nebuvo jokios pastogės.

Iš velėnų jie statėsi jurtas ir ankštai – po 30-80 žmonių gyveno. Pirmąją žiemą apie 600 žmonių mirė nuo šalčio, ligų ir bado. Tarp jų – buvęs Lietuvos žemės ūkio akademijos rektorius botanikas Vincas Vilkaitis. Žmonės sirgo dizenterija, skorbuto, vidurių šiltine.

Pavasari Lietuvos gyventojų buvo likę tik 213 žmonių. Išsekę žmonės nepajėgė laidoti mirusiųjų, todėl juos krovė į rietuves prie barakų. Pavasari juos užkasė iš Stolbų atvaryti kaliniai.

1943 metais buvo įkurtas žvejų kolūkis. Tremtiniai pastatė žuvų apdorojimo cechą, septynmetę mokyklą, ligoninę, parduotuvę, įrengė ledainę. Tremtiniais išsikėlus šeštajame dešimtmetyje, sala vėl tapo negyvenama.

Dabar yra tik keli laikini statiniai, kuriuos pasistatė žvejai. Senų pastatų jau seniai neliko, yra vieno kito pastato griuvėsiai.

Pakrantė, kurioje buvo kapinės, beveik visos nuplautos Lenos protakos.

1989 metais ties ta vieta buvo pastatytas titaninis paminklas.

Yra pastatytas ir medinis kryžius, sukaltas iš jurtos sienojų.

Išlipęs ant kranto radau labai mažą kryželį. Toliau matosi pastatytas didelis medinis katalikiškas kryžius, ant kurio yra išraižyti lietuviški simboliai.

O už kokio kilometro yra pastatytas paminklas. Aplink paminklą driekiasi tundra ir jokių laidojimo žymių nėra. Tik už keliasdešimt metrų smėlio juostoje, arčiau Lenos protakos, radau dviejų karstų likučius ir griaučius.

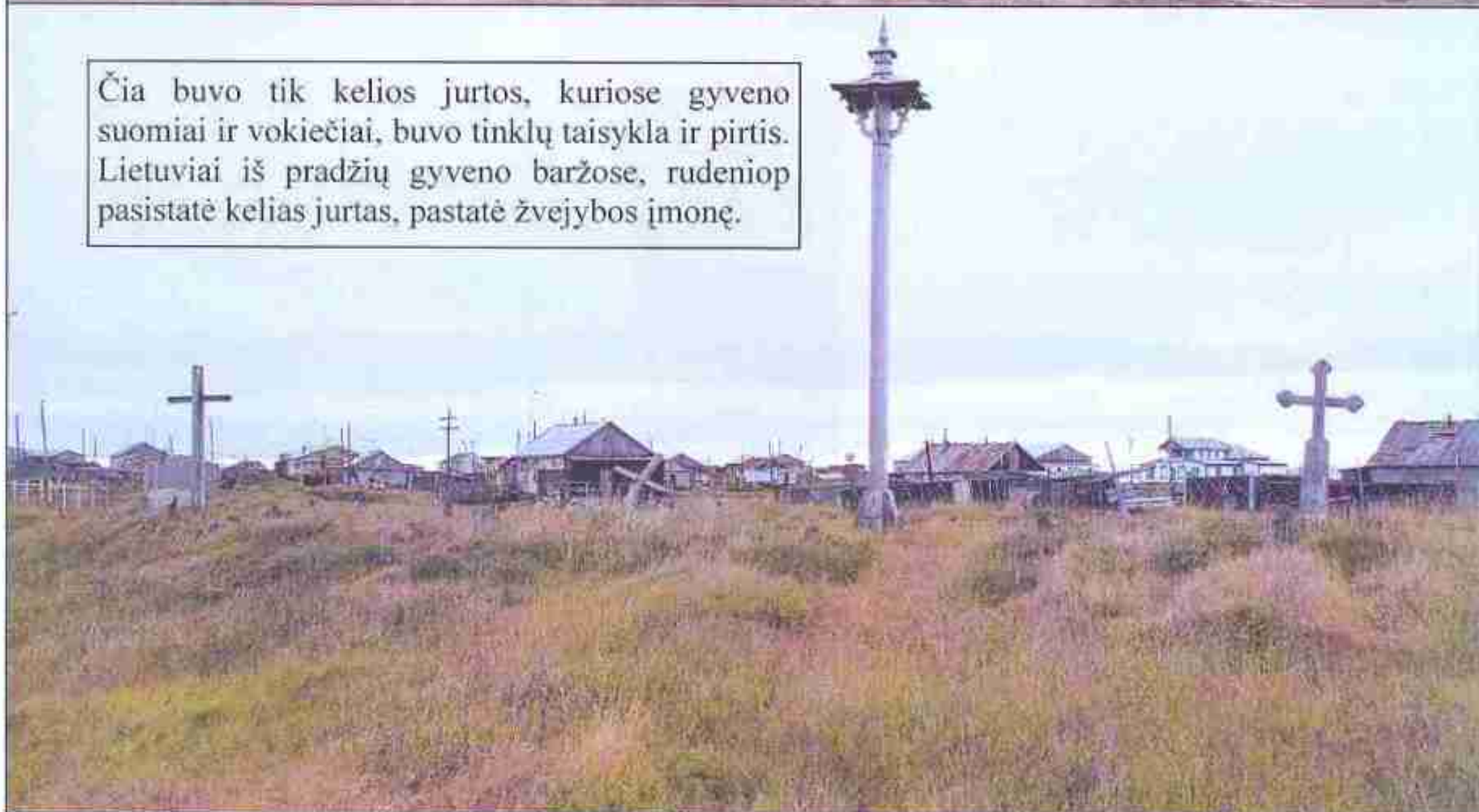

BYKOVAS

Yra Lenos deltoje, tarp Bykovo protakos ir Laptevų jūros. 1942 m. iš Leningrado srities buvo atitremta apie 300 suomių ir vokiečių. Tų pačių metų rugpjūčio viduryje iš Altajaus krašto buvo atgabenta apie 750 Lietuvos gyventojų. Dalis jų (apie 200 žmonių) buvo palikta Muostache, kiti buvo nugabenti dar toliau į šiaurę, į būsimą Bykovo gyvenvietės vietą.

Čia buvo tik kelios jurtos, kuriose gyveno suomiai ir vokiečiai, buvo tinklų taisykla ir pirtis. Lietuviai iš pradžių gyveno baržose, rudeniop pasistatė kelias jurtas, pastatė žvejybos įmonę.

Pirmąją žiemą daug tremtinių mirė nuo bado, šalčio ir ligų. 1943 m. Bykovo gyvenvietėje buvo įkurtas žvejų kolūkis.

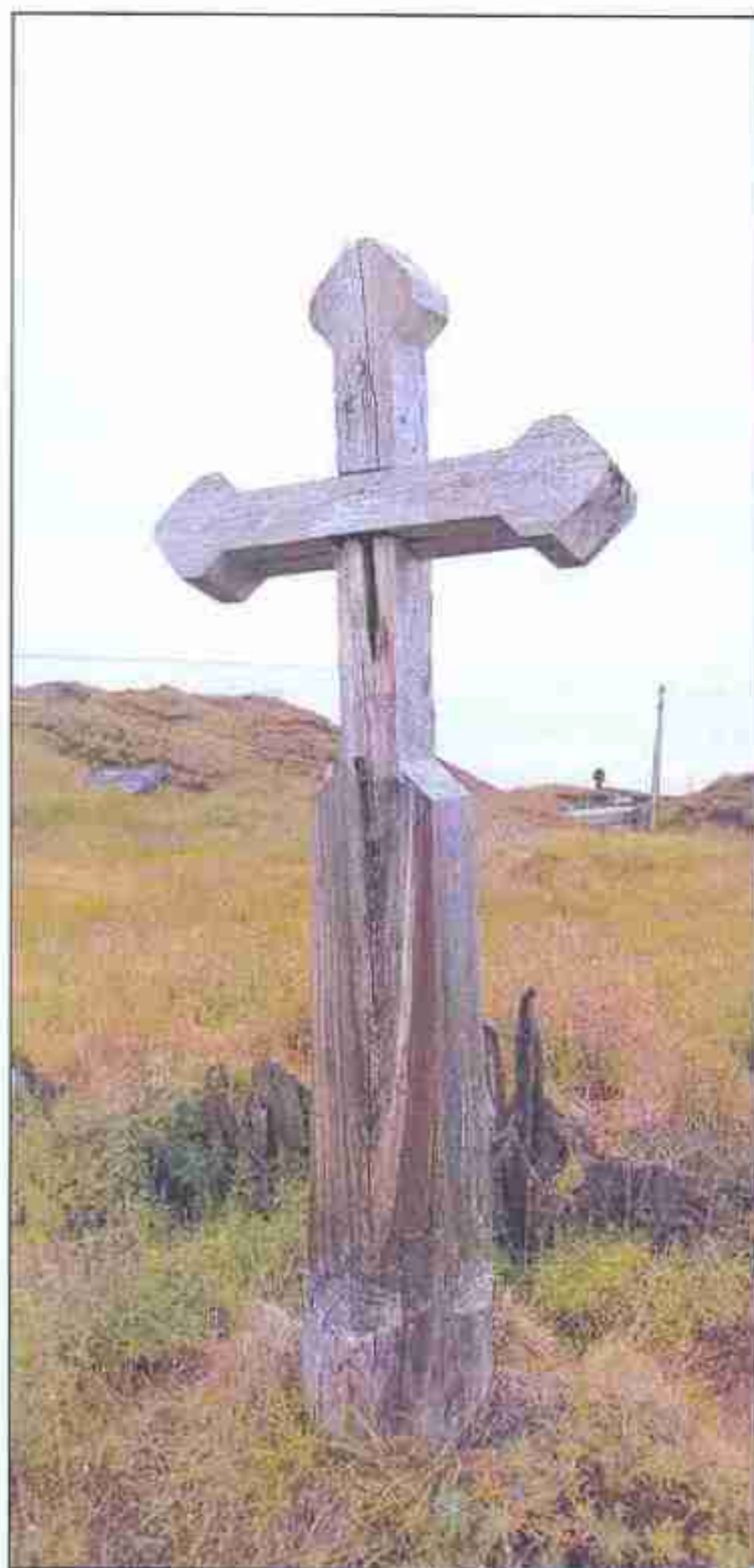
Buvo statomi barakai, namai, septynmetė mokykla, ligoninė, klubas. 1943 m. buvo atkelta tremtinių iš Muostacho, o 1949 m. iš Janos deltos atsikėlė jakutų. Tremtiniai daugiausiai žvejojo ir dorojo žuvį, tik kai kurie dirbo mokykloje ir ligoninėje.

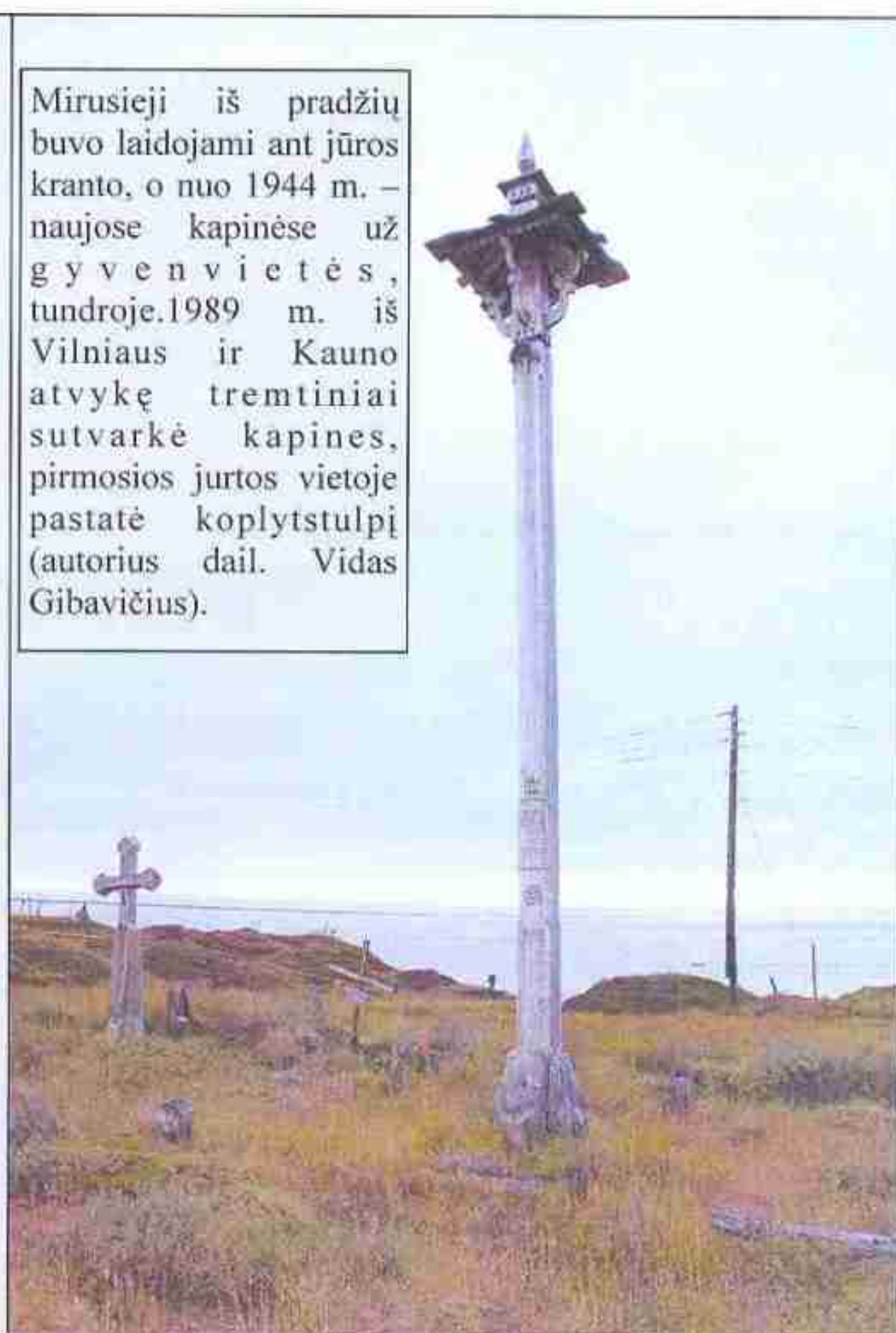
Bykovas – purvina ir negraži gyvenvietė, kurioje gyvena apie 500 žmonių. Yra statomų ir naujų namų, bet didžioji dalis seni, apleisti pastatai. Čia nėra nei gatvių ar šaligatvių. Laptevų jūros pakrantė nuklota šiukšlėmis, nuolaužomis ir metalo laužo krūvomis.

Mirusieji iš pradžių buvo laidojami ant jūros kranto, o nuo 1944 m. – naujose kapinėse už gyvenvietės, tundroje. 1989 m. iš Vilniaus ir Kauno atvykę tremtiniai sutvarkė kapines, pirmosios jūros vietoje pastatė koplytstulpį (autorius dail. Vidas Gibavičius).

Gyvenvietėje, prie mokyklos, pastatė metalinį kryžių, antrose kapinėse – medinį paminklą, mirusiems Lietuvos žydams. Į kitą vietą perkėlė paminklą, 1949 m. tragiškai žuvusiam Bykovo laivybos viršininkui Tadiui Aravičiui. Dalį tremtinių palaikų parvežė į Lietuvą.

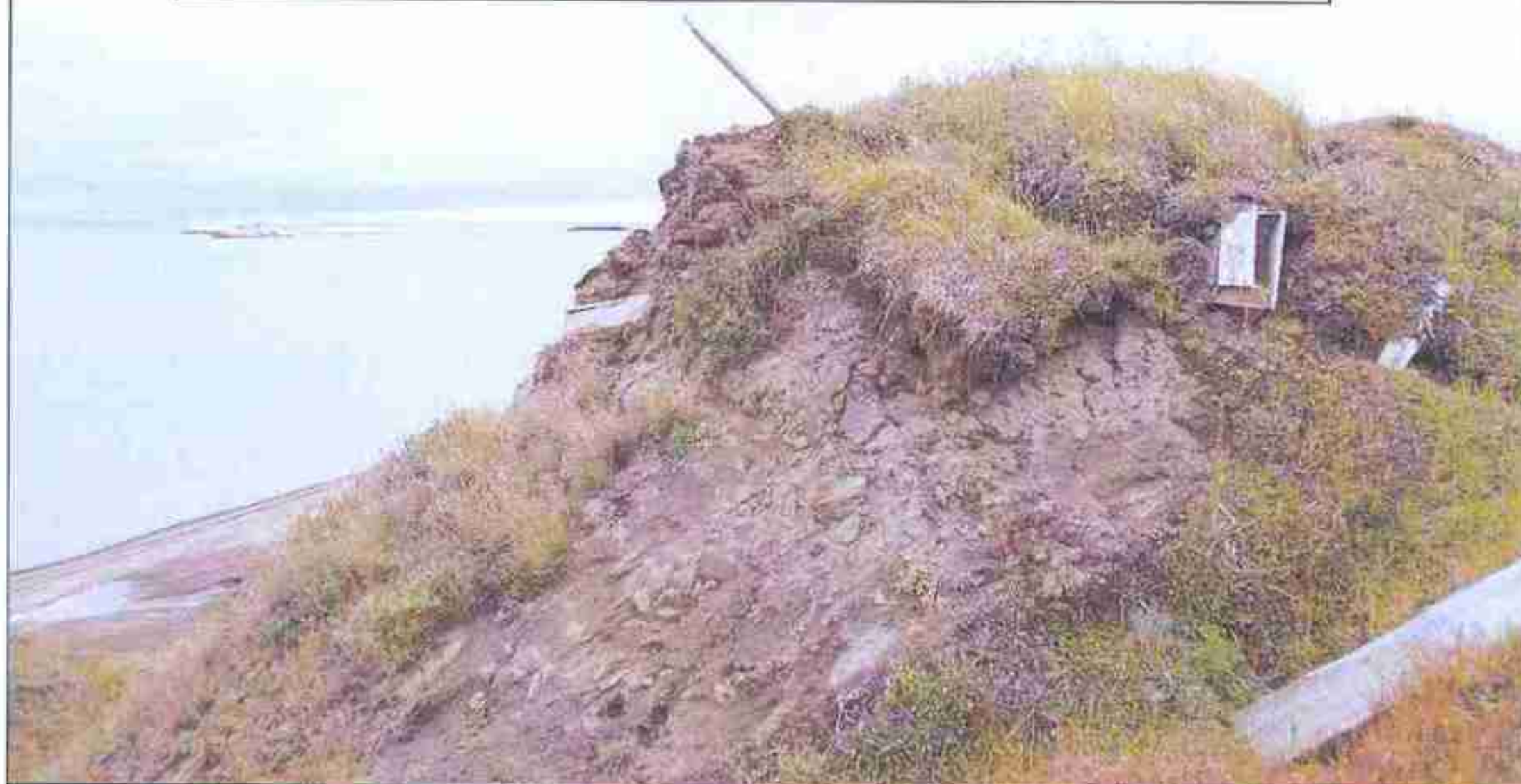

Dabar Bykove tebestovi paminklas ir koplytstulpis. Apžiūrėjau taip vadinamas „suomių“ kapines, kurios padarė šiurpų ir sukrečiantį įspūdį. Krantas, ant kurio ir yra kapinaitės, labai stipriai griaunamas klimato pokičių.

Atitrūkę uolienos gabalai slenka žemyn, nesinešdami kryželius ir karstus.

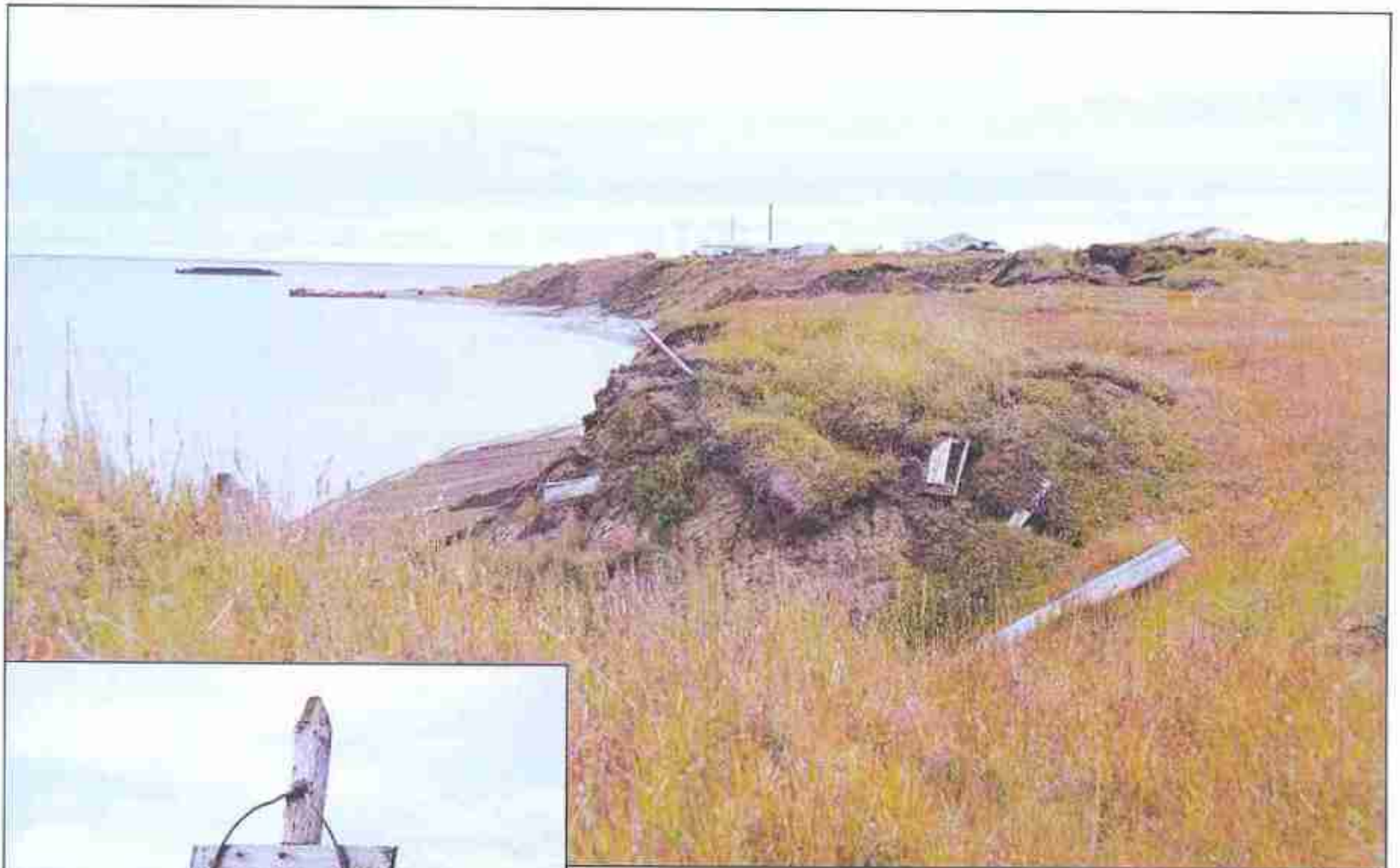

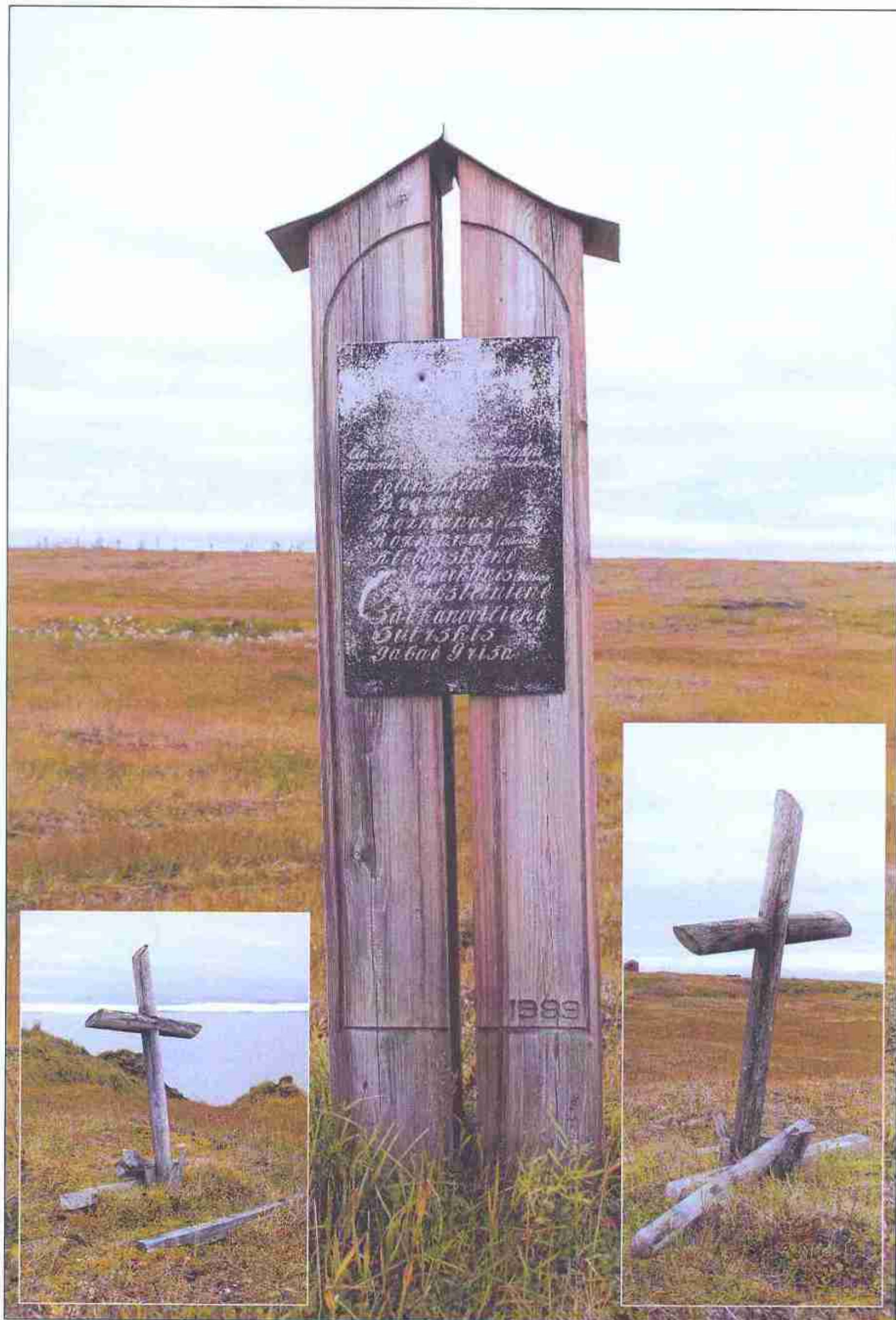
Čia pilna sulaužytų karstų, mėtosi kaukuolės, matyti kiti žmonių griaučiai. Dar dalis kapų yra likusi, bet ir jie per kelis metus „nušliauš“ į įlankos vandenį.

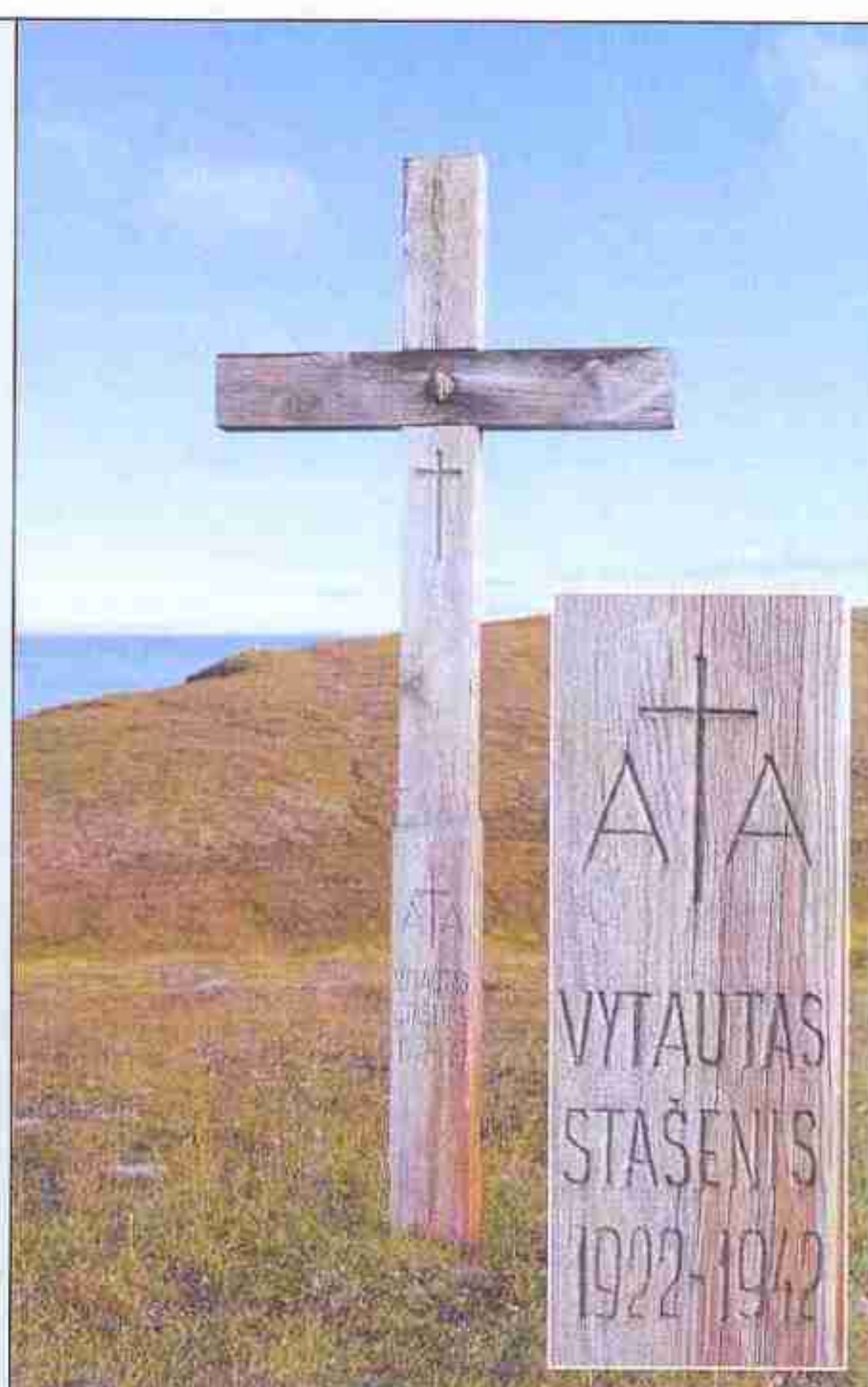
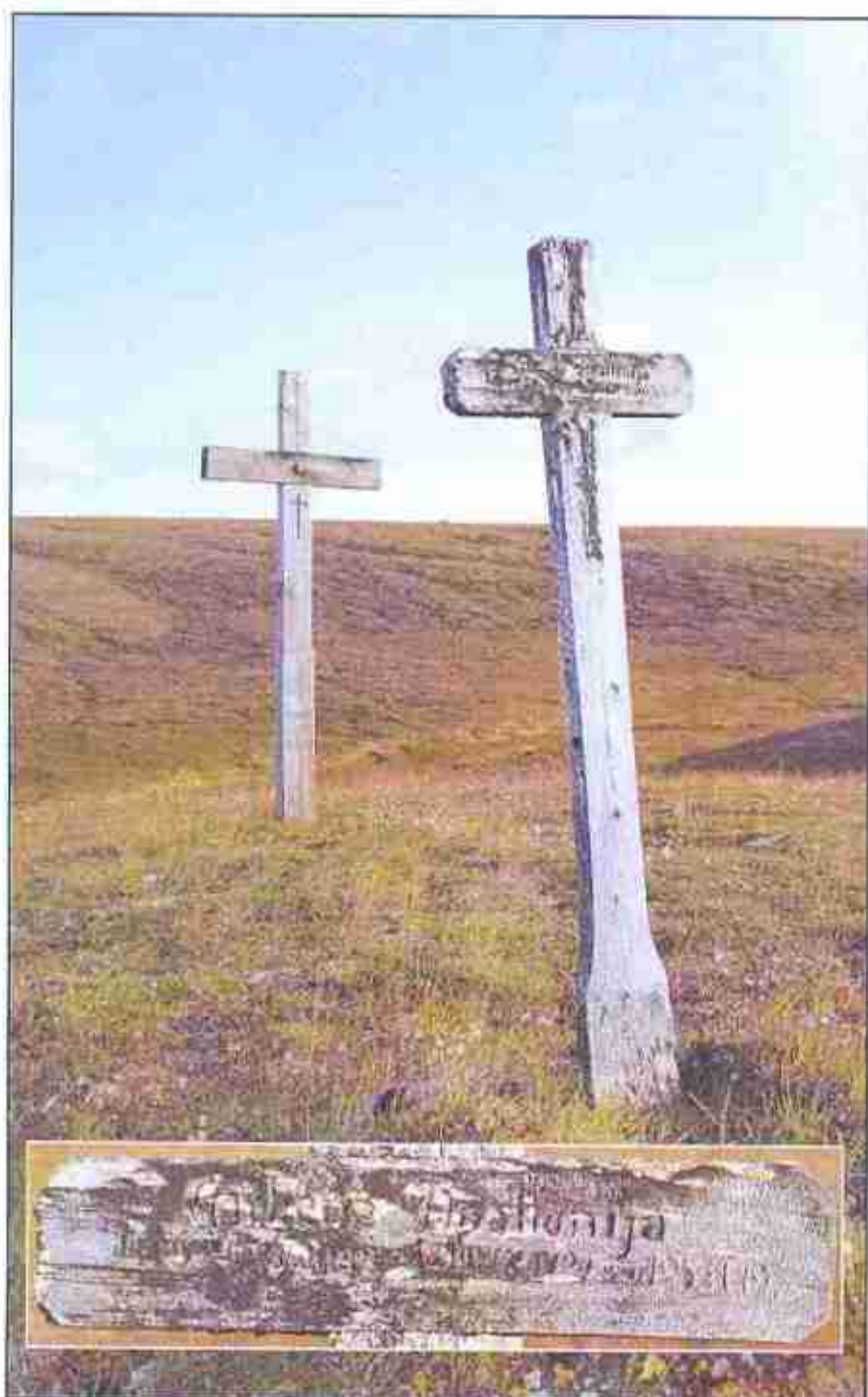
MUOSTACHAS

Muostacho gyvenvietės jau seniai nėra.

Yra likusios ant Laptevų jūros kranto kapinaitės, kuriose yra palaidota mūsų prezidento V. Adamkaus teta Janina Linkevičienė ir jos sūnus Kęstutis.

ATA
LINKEVIČIENĖ ELŽBIETA
1902 – 1943
LINKEVIČIUS KĘSTUTIS
1922 – 1943

Kapinaitės gana gerai išsilaikiusios. Stovi maži kryželiai, tik vienas kitas kiek didesnis. Galima įžiūrėti ir kauburėlius. Kapams kol kas niekas negresia, nors ir yra ant kranto.

Už keliasdešimt metrų, toliau nuo kranto, yra pastatytas paminklas, kuris gerai išsilaikęs ir remonto nereikalauja.

IŠVADOS

1942 metų rugpjūčio mėn. iš Altajaus krašto dalis lietuvių tremtinių buvo perkelti į Jakutijos regionus. Iš pradžių – traukiniais, o vėliau baržomis Lenos upe tremtiniai buvo plukdomi į Jakutijos šiaurę. Dalis tremtinių buvo išlaipinta Lensko ir Oliokminsko rajonuose, nes čia reikėjo kirsti miškus. Buvo įdarbinti lietuvaičiai ir Pokrovsko plytinėje bei Sangaro akmens anglies kasyklose. Tremtiniai man pasakojo, kad plaukiant baržomis buvo pasklidęs gandas, jog žmones plukdo į Ameriką, todėl Lenske, Oliokminske, Pokrovske, Sangare ir kitose vietose niekas nenorėjo išlipti – visi tikėjosi patekti į geresnes sąlygas... Tačiau buvo atvirkščiai – jų laukė labai sudėtingos klimatinės sąlygos Lenos deltoje ir Laptevų jūros pakrantėje. Atvykę vasaros pabaigoje jie buvo išlaipinti ant beveik negyvenamos žemės, kur reikėjo kažkaip įsikurti labai sudėtingai ir šaltai žiemai, kuri čia ateina jau rugsėjo pabaigoje. Todėl pirmąją žiemą labai daug mirė nuo šalčio, bado, ligų ir sunkių darbo sąlygų. Nors žvejojo labai gerą žuvį, tačiau patys jos negaudavo ir gyveno pusbadžiu. Tremtiniai, likę pietinėje Jakutijoje, miškuose, gyveno ne ką geriau. Čia badas buvo dar didesnis, nes maistas buvo tik atvežamas. Viena paguoda – tai kur kas geresnis klimatas, kuris taip pat nelepino tautiečių.

Dabar Lenos pakrantės kaimuose galima rasti mūsų tremtinių kapų, kurie vienur išliko, o kitur baigia sunykti arba jau sunyko. Čia dar yra kapelių su kryžiais, tvorelėmis ir lentelėmis. Daug blogesnė padėtis Lenos deltoje ir Laptevų jūros salose ir iškyšuliuose. Dalis kapų jau seniai nunešta ledų arba nuplauta vandens. Kiti dar krinta į jūros bangas su griūvančiu krantu arba amžino įšalo iškelti į paviršių. Daug kur matosi žmonių kaulai, kaukuolės ir atviri karstai. 1989 metais tremtinių organizuotos ekspedicijos Lenos deltoje, Bykovo ir Muostacho iškyšuliuose pastatė keturis paminklus, kurie gerai išsilaikė iki šių dienų. Nerimą kelia tik Tit Arų saloje esantis paminklas, nes šylant klimatui, po postamentu vėjų nupustytas maždaug 1 metro smėlio sluoksnis. Tolimesnė grunto erozija yra pavojinga paminklo stabilumui – jis gali pakrypti ir visai nuvirsti. Todėl su vietiniais žvejais yra pasirašytas susitarimas dėl smėlio sluoksnio atstatymo ir jo padengimo velėna, kad vėjas negalėtų pustyti. Lietuva turėtų gerai pagalvoti, kaip išsaugoti protėvių kapus Sibiro platybėse, o ypač Lenos ir Janos upių deltose.

Būtina paminėti Jakutijos gyventojų, o ypač pareigūnų požiūrį į Pabaltijo šalių gyventojus. Dažnas į mus žiūri kaip į priešus, nors yra ir labai gerų, draugiškai nusiteikusių žmonių. Rusijos žiniasklaida yra suformavusi priešišką požiūrį Pabaltijo šalims, todėl norint gauti leidimą į pasienio zoną ar kitaip bendraujant su pareigūnais, esi priverstas išklausyti daug karčių žodžių savo šalies atžvilgiu ir gali neabejoti, kad tavo prašymas bus vilkinamas ar visai atmestas. Pasitaiko sunkumų ir kitose Rusijos srityse, bet tai pavieniai atvejai. Jakutijos vietinių gyventojų mentalitetą ilgus metus formavo ir kaimyninė Magadano sritis, kuri buvo lagerių koncentracijos vieta. Dar dabar šios srities pavadinimas kelia šiurpą daugeliui buvusios Sovietų sąjungos gyventojų.

